

Ποιμαντικές διαστάσεις σύγχρονης Πολυπολιτισμικής Θεολογίας¹

ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ Κ. ΜΠΟΛΤΕΤΣΟΥ*

*«Τοῦ Κυρίου ἡ γῆ καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς
ἡ οἰκουμένη καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες ἐν αὐτῇ»
(Ψαλμ. 23,1)*

Γιὰ τὸ θέμα τῆς «Πολυπολιτισμικότητας» ὑπάρχουν πολλές ἀναγνώσεις. Γιὰ ἀρχή, πρέπει μᾶλλον νὰ ἀποκαλύψουμε τὸ πῶς διαβάζουμε ἐμεῖς τὸν ὄρο «Πολυπολιτισμικότητα». Πιστεύουμε, λοιπόν, πῶς ἡ Ἐκκλησία, ἡ Ὁρθόδοξη Χριστιανικὴ Πίστη κατέχει τὴν Ἀλήθεια, εἶναι ὁ Ἥλιος. Τὴν Ἀλήθεια δὲν μποροῦμε νὰ τὴν διαπραγματευτοῦμε. Δὲν μποροῦμε νὰ ἐξοβελίσουμε τὸν Ἥλιο ἢ νὰ τὸν βάλουμε στὴν ἴδια μοῖρα μὲ τὸ φῶς μιᾶς λάμπας. Δὲν μποροῦμε νὰ βάλουμε γιὰ χάρη τῆς Πολυπολιτισμικότητας σὲ ἴδια ἀξία τὸν Ἥλιο μὲ τὸ κερί ἢ τὴ λάμπα, τὸν φανό, τὴν πυγολαμπίδα, τὸ ἀστέρι... Ἀπὸ τὸ σημεῖο ὅμως αὐτὸ ἀρχίζει ἡ ἐκκλησιαστικὴ στάση. Ἀναγνωρίζουμε τὴν ἀξία τοῦ κεριοῦ στὸ σκο-

* Ὁ Τριαντάφυλλος Μπολτέτσος εἶναι Θεολόγος, κάτοχος Μ.Δ.Ε. Θεολογίας καὶ Γραμματεὺς τῆς Ἱ.Μ. Φθιώτιδος.

1. Μὲ τὸ θέμα τῆς Πολυπολιτισμικότητας ἀσχολούμαστε ἀπὸ τὸ 1999, ὅταν κάποιοι –μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ἔκδοσης τοῦ βιβλίου μας «Ἡ Θεολογία τῆς Πολυπολιτισμικότητας στὴν Καινὴ Διαθήκη», προϊὸν μεταπτυχιακῆς μας ἐργασίας στὴν κατεύθυνση τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας καὶ Ἀγωγῆς στὴ Θεολογικὴ Σχολὴ Ἀθηνῶν– μίλησαν γιὰ νεολογισμό ἢ καὶ γλωσσικὴ νεοπλασία τοῦ γράφοντα. Τότε ἦταν ἡ ἀφετηρία, καθὼς τὸ ζήτημα ὡς γενικὴ ἔννοια, ποτὲ δὲν ἔμοιαζε νὰ καταλήγει κάπου. Οἱ ἐποχὲς ἀλλάζαν καὶ παρακολουθώντας δημοσιεύματα καὶ ὁμιλίες διαπιστώναμε ὅτι ἡ λέξη «πολυπολιτισμικότητα» καθιερωνόταν στὸ ἀκαδημαϊκὸ, πολιτικὸ, ἐκκλησιαστικὸ ἔως καὶ καλλιτεχνικὸ λεξιλόγιο. Γιὰ παράδειγμα, τὸ Ἑλληνικὸ Ἰνστιτοῦτο Διεθνoῦς καὶ Ἀλλοδαποῦ Δικαίου διοργάνωσε τὸ Νοέμβριο τοῦ 2009 διεθνὲς συνέδριο μὲ τίτλο: Law and Multiculturalism, contemporary challenges, μὲ πολὺ ἐνδιαφέρουσες θεματικὲς ὅπως: The Organization of a Multicultural Society, Family Life in a Multicultural Society, Transactions in a Multicultural Society.

τάδι, την ωφέλεια τῶν ἀστεριῶν σὲ μία ἀσέληνη νύκτα, τῆς λάμπας πετρελαίου στὴν διακοπὴ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος. Δὲν γίνεται, παρόλα αὐτά, νὰ ἀρνηθοῦμε τὴν ἀξία τοῦ Ἡλίου γιὰ νὰ μὴν ... κακοκαρδίσουμε αὐτοὺς ποὺ πουλᾶνε τὰ σπύρα, γιὰ νὰ μὴν φέρουμε ἀναστάτωση σὲ αὐτούς, ποὺ πιστεύουν ὅτι τὸ φεγγάρι εἶναι αὐτόφωτο.

Καὶ ἔρχεται, τώρα, ἡ ὥρα τῶν ἀδιαπραγμάτευτων ἀρχῶν τῆς θεολογίας τῆς Πολυπολιτισμικότητας. Δὲν διώκουμε κανέναν, δὲν πολεμοῦμε καὶ δὲν ἐχθρευόμαστε τὸν ἄλλον, μόνο καὶ μόνο γιατί δὲν ἀποδέχεται τὶς ἀπόψεις μας. Χρησιμοποιοῦμε τὴν ποιμαντικὴ θεωρία καὶ πράξη². Ἀξιοποιοῦμε τὴν θεία Ἀποκάλυψη καὶ τὴν γνώση τῶν Πατέρων. Ζοῦμε τὴν «κατὰ Χριστόν» ζωὴ καὶ προσευχόμαστε γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ θείου Λόγου σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους. Φανατισμός, μισαλλοδοξία, τζιχάντ καὶ ἱεροὶ πόλεμοι δὲν ἔχουν θέση, σκοπὸ, ωφέλεια καὶ βάση στὴν Ἐκκλησία.

Ἐπίσης, δὲν γίνεται νὰ ξεκινᾶμε κάθε φορὰ, σὲ κάθε νέο αἰῶνα, γιὰ κάθε ἄνθρωπο, ἀπὸ μηδενικὴ βάση καὶ ἀπὸ μία καθολικὴ ἰσοπέδωση. Χάνεται πολὺτιμος χρόνος καὶ δὲν παράγεται καμμία ἄμεση ωφέλεια.

Αὐτὸ ποὺ μαρτυρεῖται στὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ ὀρίζεται ὡς γνήσια ἐκκλησιαστικὴ πρακτικὴ δύο χιλιάδων καὶ πλέον χρόνων, γιατί πρέπει νὰ ἀλλάξει σήμερα; Ἀπέναντι βρίσκονται, καὶ πάλι, ἄνθρωποι καὶ ιδέες. Πάλι ἐπιτάσσεται τὸ «ὅστις θέλει ὀπίσω μου ἀκολουθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ, καὶ ἀκολουθεῖτω μοι» (Μάρκ. 8,34), τὸ «μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ» (Τίτ. 3,10), καὶ τὸ «καὶ ὅσοι ἐὰν μὴ δέξωνται ὑμᾶς, ἐξερχόμενοι ἀπὸ τῆς πόλεως ἐκείνης καὶ τὸν κονιορτὸν ἀπὸ τῶν ποδῶν ὑμῶν ἀποτινάξατε εἰς μαρτύριον ἐπ’ αὐτούς» (Λουκ. 9,5).

Συνεπῶς, ἀκόμα καὶ ὅταν θέλουν τὰ ὅποια ἄθροισκα κέντρα λήψης ἀποφάσεων καὶ υἰοθέτησης στρατηγικῶν ἐξυπηρέτησης πολιτικῶν συμφερόντων ἢ καὶ ὑλοποίησης ἄθεων σχεδιασμῶν, νὰ στερῆσουν τὸν Ἡλιο –προφασιζόμενοι ὑποταγὴ σὲ πολυπολιτισμικὲς θεωρίες συγκρητισμοῦ καὶ ἀποχρωματισμοῦ–

2. Σχετικὸ καὶ ἀποκαλυπτικὸ γιὰ τὸ τί εἶναι γιὰ τὴν Ποιμαντικὴ Θεολογία ἢ θεωρία καὶ ἡ πράξη, ἀποτελεῖ τὸ ἐγχειρίδιο-ἀναφορὰ τοῦ Ἀλέξανδρου Μ. Σταυρόπουλου, Ὁμότιμου Καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, μὲ τίτλο «Ἐπιστήμη καὶ Τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς», ἐκδ. Ἀρμός, Ἀθήνα 1997. Ἐνδεικτικὸς ὁ ὀρισμὸς ὅτι «Ἡ Ποιμαντικὴ ἐρευνᾶ, διδάσκει καὶ ἐφαρμόζει τὴν μετ’ ἐπιστήμης καὶ τέχνης ἐνεργοποίηση τῶν δυνάμεων τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου».

και νά ... καταδικάσουν τὸν ἄνθρωπο σὲ φῶς «ὀλίγων κηρίων», καὶ πάλι ἡ ἀντίσταση καὶ ἡ ἀντίδραση γίνεται μὲ μέτρο τὸν Χριστὸ καὶ κανόνα τὴν σταυρική Του θυσία.

Γιὰ παράδειγμα. Βλέπουμε μὲ θλίψη, μὲ ἀγανάκτηση ἴσως, προσφυγὲς ἀτομικὲς ἢ συλλογικὲς καὶ εὐρωπαϊκὲς ἀποφάσεις δικαστικὲς, πού πολεμοῦν τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας, πού στεροῦν ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὡς πρόσωπο, τὴ δυνατότητα πνευματικῆς καλλιέργειας καὶ ἀνύψωσης. Ἀποφάσεις, πού ὑπαγορεύουν ἀφαίρεση θρησκευτικῶν συμβόλων ἀπὸ αἵθουσες ἐκπαιδευτικὲς, δικαστικὲς, ἀπὸ δημόσια κτίρια. Γιατί, ὅμως, νὰ πετροβοληθοῦν καὶ νὰ προπηλακισθοῦν οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι πού, κάνοντας χρῆση τῶν μηχανισμῶν τῆς ὁποίας μορφῆς δημοκρατίας καὶ τῶν σχετικῶν «ἀνεξάρτητων ἀρχῶν» καὶ συλλογικῶν ὀργάνων, παλεύουν γι' αὐτὸ πού πιστεύουν; Μήπως γιατί δὲν ἔχουμε τὴν ὄρεξη νά ... τρέχουμε καὶ ἐμεῖς γιὰ αὐτὰ πού πιστεύουμε, ἀλλὰ ἀρεσκοῦμαστε ἀπὸ τὸν καναπέ μας νὰ κουνᾶμε τὸ κεφάλι μας καὶ νὰ ἀφορίζουμε πρόσωπα, πράγματα καὶ καταστάσεις; Ἀρκεῖ, νὰ μὴν χρειαστῆ νὰ τρέξουμε, νὰ βάλουμε τὸ ὄνομά μας σὲ διαμαρτυρίες, τὴν ὑπογραφή μας σὲ κάθε ἀπαιτούμενη προσφυγή, τὸν κόπο μας, ὅπου χρειασθῆ νὰ ὑποστηρίξουμε τὴν πίστη μας; Μήπως, ἀπὸ κεκτημένη ταχύτητα, ξεχνᾶμε ὅτι τὸ καλὸ πάντοτε πολεμεῖτο; Συνεπῶς, γιατί σήμερα νὰ ἔχει ἀλλάξει κάτι; Λεγόμαστε Χριστιανοὶ καὶ αὐτὸ σημαίνει ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό. Τὴν ἴδια στιγμή, κοιτάζουμε καὶ τὸν ... «ἀντι-θεό». Αὐτὸν πού ἔχει τὴν πολιτική, τὴν κοινωνική, τὴν οἰκονομική ἀκόμα καλύτερα δύναμη, τὴν ἐπιφάνεια, τὴν ἐπιρροή, γιὰ νὰ μᾶς κάνει τὰ «ρουσφέτια», τὰ «χατίρια», τὰ «θέλω» μας.

Βέβαια, στὴν πολιτική καὶ τὴν διπλωματία δὲν ἔχουν θέση οἱ συναισθηματισμοί. Προτάσσεται τὸ συμφέρον. Ὅμως, ποῖο συμφέρον; Τὸ προσωπικό, τὸ κοινό, τὸ ἰδεολογικό; Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ὁ Θεὸς δὲν εἶναι προσωπολήπτης (Πράξ. 10,34). Ὑψώνει τοὺς ταπεινοὺς (Ματθ. 23,12). Ὑπόδειγμα ταπεινοφροσύνης ὁ Ἰδιος, δὲν εἰσβάλλει ἀλλὰ κρούει, χτυπάει, τὴν πόρτα μας (Ἀποκ. 3,20). Καὶ «πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α΄ Τιμ. 2,4). Ἄλλο συμφέρον δὲν ἔχει. Παρὰ μόνο «ἐπιζητᾶ» τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς μας, μὲ σεβασμὸ πάντα στὴν προσωπικότητά μας καὶ στὴν ἐλευθερία τῆς βούλησός μας. Ἐμεῖς γιατί νὰ πολιτευόμαστε ἀλλιῶς; Γιατί νὰ φοβόμαστε τὸν πολιτισμικὰ διαφορετικὸ καὶ ξένο, ὅταν ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στό «εἶναι» μας καὶ ὅταν ὁ ἄλλος γίνεται σεβαστὸς ὡς πρόσωπο ἀπὸ τὸν κοινὸ Δημιουργὸ Θεό;

Ἄλλωστε, «τὸ ἰδρυτικὸ γεγονός τῆς Ἐκκλησίας στὴν Πεντηκοστή σημαίνει πρόσληψη τῆς προσωπικῆς ἐτερότητας ἀλλὰ καὶ τῆς Πολυπολιτισμικότητας τῶν

λαῶν καὶ τῶν γλωσσῶν στήν προοπτική τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἐμπειρία καὶ δυναμική τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας στό σύνολό της φανερώνει σαφέστατα πολυπολιτισμικές προοπτικές»³. Λογικό, λοιπόν, εἶναι ἡ Ἐκκλησία βάσει τῶν ἀρχῶν Της νά μὴν ἐπιδιώκει τήν κατάργηση τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν γλωσσῶν. Φάνηκε, μάλιστα, τόσο στήν ἀρχαϊκή ἱστορία τῆς Καινῆς Διαθήκης ὅπου τὸ ἅγιο πνεῦμα φώτιζε τοὺς Ἀποστόλους νά μιλοῦν «ἐτέραις γλώσσαις»⁴, ὅσο καὶ στήν ὕστερη ἄρνηση τῆς Ὁρθόδοξης Ἀνατολικῆς Χριστιανοσύνης νά καθιερώσει «ἰερεῖς γλῶσσες» (παρὰ τὸ γεγονός ὅτι μαζί μὲ τὰ λατινικά καὶ τὰ ἐβραϊκά συμπεριλαμβάνονταν καὶ τὰ ἑλληνικά) ἀλλὰ ἀντίθετα «ἔδωσε» γλῶσσα στὰ σλαβικά φύλα καὶ «μίλησε», ἀκόμα καὶ λειτουργικά, στή γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων σὲ κάθε ἡπειρο τῆς ὑφῆλιου. Ὁ λόγος ἦταν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, πὼς τὸ βάρος πάντοτε δίνεται στήν ἐσωτερικὴ ἀνακαίνιση καὶ τήν καλὴ ἀλλοίωση τοῦ παλαιοῦ ἀνθρώπου καὶ ὄχι στήν ὑπερέταση τῶν ἐξωτερικῶν τύπων.

Ἐπιπλέον, ἡ μαθητεία εἰρηνικῆς καὶ δημιουργικῆς συμβίωσης μέσα στό πολυπολιτισμικὸ περιβάλλον, ἀπομακρύνει τίς φοβίες, τοὺς φανατισμοὺς καὶ τίς μισαλλοδοξίες⁵, καὶ κατὰ συνέπεια τήν χειραγώγηση ἀπὸ τοὺς διάφορους σωτήρες καὶ μεσσίες, οἱ ὁποῖοι ἀναλαμβάνουν νά παράσχουν λύσεις καὶ νά δώσουν κατευθύνσεις. Ἔτσι ἡ πολυπολιτισμικὴ συμβίωση δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα κοινωνικὸ χαρακτηριστικὸ, μία πολιτικὴ ἰδεολογία, ἓνα ἀνθρώπινο ὄνειρο. Μᾶλλον εἶναι προσωπικὸ δικαίωμα, εἶναι ἀπαιτητὴ ιδιότητα τῶν ἀνθρώπων, εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν Μακαρίων τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ ἔχουν οἱ δίκαιοι, τὸ ἔχουν οἱ πρᾶοι, τὸ ἔχουν οἱ εἰρηνοποιοί. Καὶ βιώνεται μόνον μέσα ἀπὸ τήν ἀποκάλυψη τοῦ Εὐαγγελίου⁶. Ἀγάπη στὸν Θεὸ μὲ ὅλη μας τὴν

3. ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, «Πρόσωπο καὶ Ἐτερότητα. Δοκίμιο γιὰ μία θεολογία τῆς ἐτερότητας», περιοδικὸ Ἰνδικτος, τχ. 21, Νοέμβριος 2006, σ. 116.

4. Πράξ. 2,4.

5. Πρβλ καὶ ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ Α. Μ. - ΤΡΕΜΟΥΛΗ ΜΑΡΙΑΣ, *Δικαίωμα ἢ καὶ καθῆκον νά εἶσαι διαφορετικός; Ὁρθόδοξη θεολογικὴ προσέγγιση καὶ προοπτικὴ*. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίδα Θεολογικῆς Σχολῆς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (ΕΕΘΣΠΑ), τόμος ΜΑ (2006), σσ. 249 -262.

6. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα αὐτῆς τῆς βίωσης τοῦ εὐαγγελικοῦ πνεύματος ἀποτυπώνεται στό ἐξαιρετικὸ κείμενο τοῦ Πανοσιολ. Ἀρχιμανδρίτου π. ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ, μὲ θέμα «Ἡ τιμὴ τῶν ἀλλογενῶν ἀγίων στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία», τὸ ὁποῖο βρισκόμαστε στό ἀνάτυπο ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ Διεθνoῦς Ἐπιστημονικοῦ Συνεδρίου «Ξενοφοβία καὶ Φιλαδελφία κατὰ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο», Βέροια 2008, σσ. 91-103.

καρδιά, την ψυχή και την διάνοια και παραπληρωματικά αγάπη στο πλησίον ὄση και στον ἑαυτό μας⁷. Ἡ κατάσταση μᾶς ὀδηγεῖ νὰ θυμηθοῦμε ἕναν παλιὸ στίχο, ποὺ ἔλεγε ὅτι «Ὁ κόσμος θὰ εἰρηνεύσει και θὰ γίνει καλύτερος, ὅταν ἡ δύναμη τῆς ἀγάπης ξεπεράσει τὴν ἀγάπη γιὰ δύναμη»⁸.

Ὁ πολιτισμικὸς ἕτερος και ὁ πολιτισμικὸς ἑταῖρος⁹

Μιλώντας γιὰ διερεύνηση τῆς Πολυπολιτισμικότητας στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ διευκρινίσουμε πὼς δίνουμε τὴν ἀπαιτούμενη προτεραιότητα στὴν καταγραφή τῆς πολυπολιτισμικῆς θεολογίας, ποὺ ἀπεικονίζει τὸ πὼς πρέπει νὰ βλέπουμε και τὸ πὼς ὀφείλουμε νὰ ἀντιμετωπίζουμε τὸν πολιτισμικὰ διαφορετικὸ. Ὡς φυσικὴ συνέπεια και ἐφαρμογὴ τῶν δεδομένων και τῶν κατευθύνσεων, ποὺ δίνει ἡ πολυπολιτισμικὴ ποιμαντικὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας μας, μποροῦμε μὲ ἀσφάλεια νὰ προχωρήσουμε στὴν ποιμαντικὴ διακονία πρὸς τὸν ξένο, τὸν μετανάστη, τὸν ἑτερόδοξο, τὸν ἀλλόδοξο κ.λπ.. Ὅμως, ἀκόμη, και τότε «ἡ κατηγορία τοῦ ξένου, τῆς φιλοξενίας και τῆς ξενικότητας ὡς ὑπαρξιακῆς κατάστασης εἶναι ἀνάγκη κατάλληλα νὰ ἀξιοποιηθεῖ σὲ μία θεολογία τῆς ἑτερότητας. Ὁ Θεὸς εἶναι ὁ παντοτινὸς ξένος γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ὑπαρξη, ἡ χριστιανικὴ κοινότητα βιώνει τὴν ξενικότητα ὡς «πάροικος και παρεπίδημος» στὸν κόσμο, ἀφοῦ ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ τῆς. Ὁ ξένος δὲν εἶναι ἐχθρὸς ἀλλὰ φίλος και ἐπισκέπτης, ἐπειδὴ κανεὶς δὲν εἶναι ἰδιοκτήτης στὸν κόσμο αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι παρὰ ξενοδοχεῖο και σὺνάξη τῶν ἐτέρων»¹⁰.

Ἄς δοῦμε, λοιπὸν τώρα, ποῦ ἐντοπίζουμε τὸν πολιτισμικὰ ἄλλο, ὥστε μετὰ ἀπὸ τὸν σκοπὸ τῆς πολυπολιτισμικῆς ποιμαντικῆς, τὸ «ΠΡΟΣ ΤΙ», νὰ συγκεκριμενοποιήσουμε και τὸ «ΠΟΙΟΝ» ἀναφέρουμε ὡς «ἀντικείμενο» τῆς πολυπολιτισμικῆς ποιμαντικῆς τῆς Ἐκκλησίας.

7. Πρὸβλ. *Ματθ.* 12,30-31.

8. Στίχος ἀπὸ τραγοῦδι τοῦ ἀμερικανοῦ κιθαρίστα Τζίμι Χέντριξ.

9. Στοιχεῖα στὴν ἐνότητα αὐτὴ ἔχουμε δανειστεῖ ἀπὸ τὸ βιβλίο μας «Ἡ Θεολογία τῆς Πολυπολιτισμικότητας στὴν Καινὴ Διαθήκη», Ἀταλάντη, 2000.

10. ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, «Πρόσωπο και Ἑτερότητα. Δοκίμιο γιὰ μία θεολογία τῆς ἑτερότητας», περιοδικὸ *Ἰνδικτος*, τ. 21, Νοέμβριος 2006, σ. 107.

‘Ο πολιτισμικά «άλλος» μέσα στην Έκκλησία

Λέγοντας πολιτισμικά «άλλος» μέσα στους κόλπους της Έκκλησίας, εννοούμε τις διαφορετικές πολιτισμικές υπάρξεις, τους κάθε λογής ανθρώπους με τις ιδιαιτερότητες και διαφορετικότητές τους, που κάνουν από την άρχη την εμφάνισή τους μέσα στην Έκκλησία. Κι αυτό ήταν φυσικό να συμβεί στη χριστιανική κοινότητα, όπου «ήταν άτομα, άλλοι λευκοί, άλλοι μαύροι, άλλοι φτωχοί, άλλοι πλούσιοι, ήταν ό «φυσικός» κόσμος, μία φυσική κοινότητα και τώρα κλήθηκαν ... να γίνουν κάτι περισσότερο από εκείνο που ήταν: Μία νέα κοινότητα με νέα ζωή»¹¹. ‘Η νέα, αυτή, κοινότητα έχει μέλη με διαφορές ως προς: 1. τὸ Φῦλο, 2. τὴ Φυλὴ, 3. τὴ Γλῶσσα καὶ τὸν Πολιτισμὸ, 4. τὴν Οἰκονομικὴ κατάσταση, 5. τὴν Κοινωνικὴ κατάσταση.

‘Ο πολιτισμικά «άλλος» ἔξω ἀπὸ τὴν Έκκλησία

‘Ο πολιτισμικά «άλλος» ἔξω ἀπὸ τὸ χῶρο τῆς Έκκλησίας ἔχει κάποια ἐπιπλέον ἰδιαιτέρα χαρακτηριστικά, ἀπὸ τὸν πολιτισμικά «άλλο» μέσα στην Έκκλησία. Κι ἐνῶ, ἐπαναλαμβάνονται κι ἐδῶ οἱ ὀμάδες, πὸν βρίσκονται μέσα στην Έκκλησία, ὑπάρχουν ἐπιπλέον πολιτισμικές υπάρξεις. Πολιτισμικές υπάρξεις, πὸν ἐμφανίζονται μόνο ἐκτὸς Έκκλησίας καὶ πὸν, παρὸλα αὐτά, ἀνήκουν στὴ σφαιρα προσευχῆς τῆς Έκκλησίας¹², καθὼς ὅπως ἐπιθυμεί καὶ διακηρύσσει ὁ Κύριος «πάντας ἐγκύσω πρὸς ἑμαυτόν»¹³. Πέρα, λοιπόν, ἀπὸ τὶς πάγκοινες πολιτισμικές διαφοροποιήσεις, πὸν κάνουν τὴν ἐμφάνισή τους στίς

11. ΣΜΕΜΑΝ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, *Γιὰ νὰ ζήσει ὁ κόσμος*, ἐκδ. Δόμος, Ἀθήνα 1987², σ. 38.

12. Μέσα στὸ χῶρο τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ ὄλοι προσεύχονται γιὰ ὄλους. «Πρῶτον πάντων ποιέσθαι δεήσεις, προσευχάς, ἐντεῦξεις, εὐχαριστίας ὑπὲρ πάντων τῶν ἀνθρώπων» (*Α΄ Τιμοθ.* 2,1), παραγγέλλει ὁ Παῦλος. Προσεύχονται ὄλοι στὸ χῶρο τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τοὺς καλοὺς καὶ γιὰ τοὺς κακοὺς καὶ γιὰ τοὺς ἐκμεταλλεζόμενους καὶ γιὰ τοὺς ἐκμεταλλευτές καὶ γιὰ τοὺς φτωχοὺς καὶ γιὰ τοὺς πλούσιους καὶ γιὰ τοὺς δυναστευόμενους καὶ γιὰ τοὺς δυνάστες καὶ γιὰ τοὺς ἐξουσιαζόμενους καὶ γιὰ τοὺς ἐξουσιαστές. Στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχουν ἐξουσιαζόμενοι καὶ ἐξουσιαστές. Στὸν κόσμο, ὄμως, στὸν ὁποῖο ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ θέλει νὰ κυριαρχήσει καὶ νὰ τὸν μεταμορφώσει, ὑπάρχουν. Γι’ αὐτὸ ἡ Έκκλησία πάντοτε προσεύχεται γιὰ τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντες.» (ΦΑΡΟΥ ΠΑΠΑ-ΦΙΛΟΘΕΟΥ, *Ἦθος Ἀηθες*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Ἀθήνα 1998, σ. 230).

13. *Ίω.* 12,32.

κλασικές ανθρώπινες κοινωνίες, προστίθενται κι άλλες ομάδες, στην περίπτωση, τουλάχιστον, που αυτές εξετάζονται με βάση έναν θρησκευτικό σχηματισμό. Αυτό συμβαίνει γιατί οι σχέσεις, που αναπτύσσει αυτός ο σχηματισμός, δεν βρίσκονται μόνο μέσα σε ένα πολιτικό και κοινωνικό πεδίο αλλά και έξω και παράλληλα προς αυτό, καθώς δραστηριοποιείται στο θρησκευτικό και διαθρησκευτικό επίπεδο. Αυτές μπορεί να είναι ομάδες: 1. Άλλοθρησκων, 2. Ἄθεων & Ἀθεϊστών, 3. Ἑτεροδόξων - Αἰρετικῶν, 4. Μάγων.

Ἄς μὴν μᾶς τρομάζει τὸ εὖρος τοῦ ποιμαντικοῦ ἀντικειμένου τῆς Ἐκκλησίας, μέσα στὸ πολυπολιτισμικὸ περιβάλλον. Πάντοτε αὐτὸ ἦταν ἄλλωστε. Καὶ πάντοτε τὸ ἀντιμετώπιζε ὡς δημιουργικὴ πρόκληση, σύμφυτη μὲ τὸ ἔργο Της. Τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τῆς ψυχῆς τοῦ Ἄνθρώπου.

Ἐντέλει, μετὰ ἀπὸ χρόνιο προβληματισμὸ ἔχουμε ὀδηγηθεῖ στὴν παρατήρηση καὶ θεωροῦμε πὼς ἡ στάση τοῦ Χριστιανοῦ ἀπέναντι στὸν ὄρο «Πολυπολιτισμικότητα» (ἀπὸ τὴν στιγμή που ἔχουν ξεκαθαριστεῖ οἱ προεκτάσεις καὶ ἔχουν τυποποιηθεῖ οἱ διαστάσεις τοῦ ὄρου) ἀποτελεῖ τὴν «λυδία λίθο» γιὰ τὴν αὐθεντικότητα τοῦ χριστιανοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ποιότητα τῆς σύγχρονης Ἐκκλησίας¹⁴!

Ποιὰ εἶναι ὅμως, γιὰ ἀρχή, αὐτὰ τὰ πράγματα, που χρήζουν διαλεύκανσης; Πρῶτα ἀπὸ ὅλα τί ἀκριβῶς ἐννοοῦμε ἐπικαλούμενοι τὴν «Πολυπολιτισμικότητα»; Ποιὲς εἶναι οἱ συνέπειες καὶ ποιὲς οἱ ... ἀξιώσεις τῆς;

Ἡ Πολυπολιτισμικότητα¹⁵

Σύμφωνα μὲ τὸ Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας, «Πολυπολιτισμικός» εἶναι αὐτὸς που χαρακτηρίζεται ἀπὸ τὴ συνύπαρξη διαφορῶν ἢ διακρινόμενων μεταξύ τους πολιτισμῶν (multicultural)¹⁶, ἐνῶ «Διαπολιτισμικός» εἶναι αὐτὸς

14. Ἐνδιαφέρον καὶ σχετικὸ σχόλιο τοῦ θεολόγου καὶ πάρεδρου τοῦ Παιδαγωγικοῦ Ἰνστιτούτου ΠΑΝΤΕΛΗ ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗ, βρίσκουμε στὸ εἰδικὸ ἔνθετο τῆς ἐφημερίδας «Ἐλευθεροτυπία» (21.10.2000), ὅπου διαβάζουμε «ὁ φονταμενταλισμὸς ἐπὶ ὀρθοδόξου ἐδάφους, παρὰ τὴ λεκτικὴ του ὀρθοδοξολαγνεία, συνιστᾷ ἐπὶ τῆς οὐσίας προδοσίαν τῆς πατερικῆς θεολογίας, στὸ βαθμὸ που ἀρνεῖται ἕνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ τῶν πατέρων: τὴ γνωριμία, τὴ συνάντηση καὶ τὸ διάλογο μὲ τὰ προβλήματα καὶ τὴν ἱστορικὴ σάρκα τῆς κάθε ἐποχῆς» (σ. 17).

15. Ὡς σημεῖο ἀναφορᾶς γιὰ τὸν προβληματισμὸ περὶ τῆς Πολυπολιτισμικότητας ἔχουμε τὸ κλασικὸ στὸ εἶδος τοῦ ὁμώνυμο βιβλίου τοῦ ΤΣΑΡΑΣ ΤΑΙΗΛΟΡ, *Πολυπολιτισμικότητα*, ἐκδ. Πόλις, Ἀθήνα 1997.

16. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ Γ., *Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας*, σ. 1463.

πού σχετίζεται με διάφορους πολιτισμούς ή πού συνδυάζει διάφορους πολιτισμούς (intercultural)¹⁷.

Ο άνθρωπολόγος Linton όρισε την έννοια «πολιτισμός» ως «...σύνολο τών γνώσεων, τών στάσεων, και τής μορφής τής συνηθισμένης συμπεριφορᾶς πού συμερίζονται τὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας και τὸ όποιο μεταδίδουν στά νεώτερα μέλη τής κοινωνίας τους». Ο Herskovits χρησιμοποίησε έναν απλούστερο όρισμό: κοιλτούρα είναι «τὸ μέρος τοῦ ανθρώπινου περιβάλλοντος πού επινόησε ὁ άνθρωπος». Όπως βλέπουμε, οί όρισμοί πού χρησιμοποιοῦν οί άνθρωπολόγοι δέν αναφέρονται οὔτε στην «ποιότητα», οὔτε δίνουν την ίδια έννοια, πού έχουμε συνηθίσει, στη λέξη «πολιτισμός»¹⁸.

Υπάρχει παράλληλα ή εκτίμηση ὅτι «ὁ εἰκοστός πρῶτος αἰῶνας μετὰ την Εὐρωπαϊκὴ Ἑνωσι καὶ μετὰ τὸ μονοπώλιο τής Ἀμερικῆς ἔδειξε μία ἄλλη πτυχή τής παγκόσμιας Ἱστορίας, τίς μεγάλες πολυπολιτισμικὲς ἐνότητες. Μέσα στην ἴδια τὴν Εὐρώπη συνυπάρχουν φυλὲς και λαοί, γλῶσσες και θρησκείες μετὰ βάση τὴν ἀνεκτικότητα, ὅπως και στίς Ἠνωμένες Πολιτεῖες τής Ἀμερικῆς. Ἡ πολυπολιτισμικότητα δέν εἶναι μία λέξη ἀλλὰ ἕνας τρόπος ζωῆς, πού φανερώνει πὼς ἕνας καινούργιος κόσμος δημιουργεῖται και πὼς τὸ μέλλον τοῦ εἰκοστοῦ πρῶτου αἰῶνα θὰ σφραγιστεῖ μετὰ αὐτήν. Συνύπαρξη εἰρηνική, συνεργασία και ἀνοχή, ἰσότητα δικαιωμάτων και καθηκόντων, ἐλευθερία λαῶν και καθενὸς ξεχωριστά, ἄσχετα ἀπὸ γλῶσσα, φυλή, θρησκεία»¹⁹.

Πολλὲς φορές, μιλώντας για Πολυπολιτισμικότητα²⁰ ἔχουμε ὑπόψη μας τὴ στάση ἑνὸς φορέα ἐξουσίας, μετὰ συγκεκριμένη πολιτισμικὴ ταυτότητα, πού ἔχει τὴν πρωτοβουλία ἢ και ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἱκανότητα λήψης ἀποφάσεων, ἑνὸς κράτους, μιᾶς πλειονότητας ἀπέναντι σὲ κάποιες ἰδιαίτερες ὑποομάδες, μετὰ δια-

17. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗ Γ., *Λεξικὸ τής Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσας*, σ. 497.

18. ΓΕΩΡΓΑ ΔΗΜ., *Κοινωνικὴ Ψυχολογία*, τ. Β, Ἀθήνα 1995⁴, σ. 199.

19. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ ΣΤΕΛΙΟΥ, *Ἄρθρα Παιδείας και Θρησκείας. Τρόπος σκέψεως και δεσπόμενα ἰδεολογία*, Λευκωσία 2009, σ. 24.

20. Όφείλουμε νὰ αναφέρουμε ὅτι μερικοὶ μετὰ τὸν ὄρο Πολυπολιτισμικὸς ὑπονοοῦν ἕνα ἀπλὸ χαρακτηρισμὸ τής συνύπαρξης διαφορετικῶν πολιτισμῶν, ἐνῶ μετὰ τὸν ὄρο «Διαπολιτισμικὸς» ἐκφράζουν τὴ σχέση και τοὺς συσχετισμοὺς μεταξὺ τῶν πολιτισμῶν (ΚΑΝΑΚΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ - ΒΟΥΛΑ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Διαπολιτισμικὴ Ἀγωγή*, ἐκδ. Ἑλληνικὰ Γράμματα, Ἀθήνα 1998², σ. 21). Στὸ κείμενό μας μετὰ τὸν ὄρο ἢ τὴν έννοια «Πολυπολιτισμικότητα» αναφερόμαστε σὲ ὄλο τὸ φάσμα τῶν σχέσεων, πού μποροῦν νὰ ἀναπτυχθοῦν ἀνάμεσα στοὺς πολιτισμοὺς.

φορετικό, πολλές φορές, πολιτισμό και πολιτισμικό ή ακόμα και κοινωνικό²¹ υπόβαθρο. Παράλληλα, με την Πολυπολιτισμικότητα αναφερόμαστε στην συνύπαρξη πολιτισμών και πολιτισμικών ομάδων, καθώς διερευνούμε, ακόμα, τους τρόπους με τους οποίους μπορεί να λάβει χώρα αυτή ή συνύπαρξη, ή ίση αναγνώριση (ως αποδοχή της ίσης αξίας των δυνατοτήτων όλων των ανθρώπων μέχρι και την ίση αξία των τρόπων αξιοποίησης αυτού του δυναμικού)²² και να διασωθεί ή αυθεντικότητά τους.

Σε άρθρο του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ναυπάκτου και Αγίου Βλασίου Ίεροθέου, καταγράφεται μία από τις πρώτες και βασικές συνέπειες της βιοτής σε μία πολυπολιτισμική κοινωνία. «Στις άμιγείς πολιτισμικά κοινωνίες ο άνθρωπος θεωρεί ως δεδομένο το ότι ανήκει σε ένα πολιτισμό, καυχάται για την κληρονομιά που του έδωσαν οι πρόγονοί του, δηλαδή στηρίζεται περισσότερο στην ιδέα, τον πολιτισμό και όχι το πρόσωπο. Αντίθετα, στις πολυπολιτισμικές κοινωνίες οι άνθρωποι βλέπουν την παράδοσή τους συνδεδεμένη με την προσωπική ελευθερία, που είναι χαρακτηριστικό γνώρισμα του ανθρώπου, και δεν στηρίζονται στη φύση και την αναγκαστική κληρονομικότητα. ...Στις λεγόμενες πολυπολιτισμικές κοινωνίες κυριαρχούν άλλες συνθήκες. Οί κάτοικοι των περιοχών αυτών κατά βάση διακρίνονται από την αυτογνωσία της παραδόσεώς τους, αφού στην προσπάθεια να επιβιώσουν μαθαίνουν πολύ καλά, ή τουλάχιστον ενδιαφέρονται να μάθουν τα στοιχεία που διακρίνουν τη δική τους παράδοση»²³. Το πρόβλημα, συνεπώς, εμφανίζεται όταν λείπει ή αυτογνωσία της παράδοσης με αποτέλεσμα να οδηγούνται οι άνθρωποι σε μία αποστασιοποίηση ή στον συγκρητισμό.

Πρέπει να σημειώσουμε εδώ και την άποψη «ότι μία κοινωνία δεν χαρακτηρίζεται αυτόματα πολυπολιτισμική λόγω της ύπαρξης μειονοτήτων. Αυτή ή άποψη ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα πολλών χωρών, όπου οι μειονότητες δεν παίζουν κανένα ιδιαίτερο ρόλο στις κοινωνικές διαδικασίες μέσω των ιδιαιτεροτήτων τους»²⁴.

21. ΚΑΝΑΚΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ - ΒΟΥΛΑ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Διαπολιτισμική Άγωγή*, έκδ. Έλληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998², σ. 15.

22. ΤΑΙΗΛΟΡ ΤΣΑΡΑΣ, *Πολυπολιτισμικότητα*, έκδ. Πόλις, Αθήνα 1997, σ. 92.

23. Έφημ. «Κυριακάτικη Έλευθεροτυπία» (28.4.2002), με τίτλο «Ναι στην Πολυπολιτισμικότητα».

24. ΚΑΝΑΚΙΔΟΥ ΕΛΕΝΗ - ΒΟΥΛΑ ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΗ, *Διαπολιτισμική Άγωγή*, έκδ. Έλληνικά Γράμματα, Αθήνα 1998² (ύποσημ. 9), σ. 15.

Αυτή ή πολιτική της Πολυπολιτισμικότητας και ή άξίωση άναγνώρισης σχετίζεται, όπως είναι φυσικό, περισσότερο «με τις μειονότητες και άλλες «δευτέρας κατηγορίας» ομάδες, που περιλαμβάνουν και κάποιες μορφές φεμινισμού»²⁵.

Η κυρίαρχη ομάδα, λοιπόν, καλείται μέσα στο κοινωνικό - πολυπολιτισμικό πλαίσιο, να άναγνωρίσει τις ιδιαιτερότητες των υποομάδων, χωρίς να παραβιάζει την άρχη άπαγόρευσης των διακρίσεων αλλά και χωρίς να έξαναγκάζει τους ανθρώπους σε μία πλασματική όμοιογένεια.

Σύμφωνα με μία παραπλήσια προσέγγιση, ή Πολυπολιτισμικότητα άποτελεί «ένα ιδεολόγημα που στοχεύει στην πολιτική άναγνώριση του δικαιώματος πλέον αυτής της έκφρασης, βασισμένο στη φιλοσοφία της ισότιμης έγκυρότητας άνάμεσα στις μικρές και μεγάλες (ύπο)κουλτούρες που έχουν διαμορφωθεί ιστορικά από ποικίλες κοινωνικές ομάδες»²⁶.

Ή έννοια της Πολυπολιτισμικότητας για την Έκκλησία

Γνωρίζουμε πως ή Έκκλησία, όντολογικά, δέν θεωρείται φορέας κοσμικής έξουσίας. Ούτε διαχειρίζεται, με έκκοσμηκευμένο τρόπο, το ανθρώπινο δυναμικό της. Άλλωστε αυτό αντίβαινει την θεμελιώδη άρχη «τά άνω ζητείτε ... τά άνω φρονείτε, μη τά έπί της γης»²⁷, αντίκειται με άλλα λόγια στην έσχατολογία της. Αυτό όμως δέν έμποδίζει καθόλου ώστε, ή θεωρία της για την Πολυπολιτισμικότητα, να άποτελέσει την πολιτική ένός κράτους ή ένός όποιουδήποτε φορέα έξουσίας. Ταυτόχρονα διδάσκει τους ίδιους τους πιστούς της για το πως ή ίδια θέλει να βλέπουν τον πλησίον, με όποια μορφή κι αν αυτός παρουσιάζεται, όποια χαρακτηριστικά κι αν έχει²⁸. Καθώς, όμως, ή Έκκλησία, μέσα από

25. ΤΑΙΗΛΟΡ ΤΣΑΡΑΣ, *Πολυπολιτισμικότητα*, έκδ. Πόλις, Άθήνα 1997, σ. 71.

26. ΤΑΤΣΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ Χ., *Κοινωνιολογία (Κοινωνική Όργάνωση και Πολιτισμικές Διεργασίες)*, έκδ. Όδυσσεάς, τ. 2, Άθήνα 1999⁵, σ. 100.

27. Κολοσ. 3,1-3.

28. Πρβλ. την παραβολή του καλού Σαμαρείτη (Λουκ.10,30-37). Σύγχρονα και αξιόλογα κείμενα πολυπολιτισμικής χροιάς και θεολογικής ευαισθησίας συναντά ή άναγνώστης στο έγχειρίδιο του Θανάση Ν. Παπαθανασίου, Ό Θεός μου ό άλλοδαπός. Κείμενα για μίαν αλήθεια που είναι «του δρόμου», σειρά Προσεγγίσεις στο Αυτόνόητο, άρ. 3, έκδ. Άκρίτας, Άθήνα 2002.

τὸ πλήρωμά της, ζεῖ καὶ κινεῖται στὸν κόσμο, ἀπὸ τὴν πρώτη κιόλας στιγμή δια-
τράνωσε τὶς προοδευτικὲς, ἀκόμα καὶ γιὰ σήμερα, ἀρχὲς τῆς περὶ κοινωνικῆς
τάξης καὶ ἰσότητος. Τὸ κήρυγμά της, ἄλλωστε, ἦταν παγκόσμιο καὶ ἔπρεπε ἀπὸ
πολὺ νωρὶς νὰ διατυπωθοῦν οἱ κατευθυντήριες γραμμές.

Ἡ Θεολογικὴ διάσταση στὴ θεωρία τῆς Πολυπολιτισμικότητας

Ἡ Πολυπολιτισμικότητα θέλει νὰ ἀνακαλύψει καὶ νὰ καθορίσει τοὺς ὅρους
καὶ τοὺς κανόνες, ὅπου ὁ ἄνθρωπος κάθε φυλῆς καὶ χρώματος, πίστεως καὶ ἰδε-
ολογίας νὰ ζεῖ ἄρμονικὰ μὲ τοὺς γύρω του, ἀκόμα κι ἂν αὐτοὶ δὲν μοιάζουν μὲ
αὐτόν, δὲν ἀσπάζονται τὰ «πιστεύω» του καὶ δὲν συμμερίζονται τὶς ἀπόψεις
του. Ὁ σκοπὸς αὐτὸς περικλείει μίαν ἐγγενῆ θεολογικὴν διάσταση καθὼς, ἀπο-
σκοπώντας στὴν καλλιέργεια ἑνὸς πνεύματος συνεργασίας καὶ ἄρμονικῆς συ-
μπόρευσης τοῦ κάθε ἀνθρώπου μὲ τὸν πλησίον του, ἀνεξάρτητα ἀπὸ φυλὴ,
φῶλον καὶ φιλοσοφία, ταυτίζεται ταυτόχρονα μὲ τὸ πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς δι-
δασκαλίας καὶ πράξης.

Ἡ Πολυπολιτισμικότητα στὴ Θεολογία τῆς Ἐκκλησίας

Τὸ στοιχεῖο τῆς Πολυπολιτισμικότητας, πάλι, εἶναι ἄρρηκτα συνυφασμένο
μὲ τὸ σκοπὸ καὶ τὴ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἡ ἔσχατο-
λογία τῆς ἐμπεριέχει τὸ στοιχεῖο τῆς παγκοσμιοτήτος²⁹, καθὼς καὶ τῆς ἐκδήλω-
σης τῆς ἀγάπης στὸν πλησίον, πὺν τὸν ἀντικρούζει ἀκόμα καὶ στὸ πρόσωπο τοῦ
διώκτη καὶ τοῦ μισοῦντος³⁰, πόσο μᾶλλον τοῦ, ἀπλῶς, πολιτισμικὰ διαφορετι-
κοῦ. Ὅλα αὐτὰ συντρέχουν ἀνεξάρτητα ἀπὸ ἀνθρωπολογικὲς, κοινωνικὲς,
οἰκονομικὲς καὶ πολιτισμικὲς διακρίσεις, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἀντίστοιχο ἀπο-
κλεισμό³¹.

*Καταλαβαίνουμε, ἔτσι, ὅτι οἱ δύο αὐτὲς ἔννοιες, τῆς Θεολογίας καὶ τῆς Πο-
λυπολιτισμικότητας, ἔχουν κοινὰ ἐνδιαφέροντα καὶ συγγενεῖς στόχους. Ἔτσι*

29. ΚΑΡΜΠΗ ΙΩΑΝΝΟΥ, *Δογματική*, (ἀνατ. Φοιτητικοῦ Θεολογικοῦ Συνδέσμου - 1964), ἐκδ.
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀθήναι 1995, σ. 355.

30. *Ματθ.* 5,44.

31. ΠΟΠΟΒΙΤΣ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ (ἀρχιμ.), *Ἄνθρωπος καὶ Θεάνθρωπος - (Μελετήματα Ὁρθοδό-
ξου Θεολογίας)*, ἐκδ. Ἀστήρ, Ἀθήναι 1970², σ. 55.

φαίνεται πώς ή διαπλοκή και ή συμπόρευσή τους σε κάθε περίπτωση θα έχει θετικά αποτελέσματα στον αγώνα της καθεμιᾶς νὰ προσεγγίσει σε ίκανοποιητικό βαθμὸ τὸ σκοπούμενο.

Ἐφαρμογὲς πολυπολιτισμικῆς διακονίας

Γιὰ τὴν Ἐκκλησία, ἡ μετατροπὴ τῆς κοινωνίας σε πολυπολιτισμική, τὴν ἀφορᾷ ἐπίσης ἢ μᾶλλον κυρίως:

1. Ὡς πρὸς τὴ μέριμνα γιὰ ὅσους θέλουν νὰ βαπτισθοῦν Χριστιανοὶ Ὁρθόδοξοι, καὶ μάλιστα σε ὄριμη ἡλικία. Κάτι τέτοιο, ἐντατικοποιεῖ τὸ καθῆκον τῆς Ἐκκλησίας νὰ διερευνήσει τοὺς λόγους γιὰ κάτι τέτοιο, καθὼς καὶ νὰ ἐπιδείξει ἰδιαίτερη μέριμνα ὡς πρὸς τὸ πὼς θὰ γίνεῖ μὲ ἄριστο καὶ ὑπεύθυνο τρόπο ἢ κατήχηση καὶ ἡ βάπτισή τους, καθὼς καὶ τί θὰ ἀκολουθήσει ὕστερα. Θὰ ἐγκαταλειφθοῦν οἱ νεόφυτοι χριστιανοί, ἀνερμάτιστοι στὸ ἀδυσώπητο πολυπολιτισμικὸ περιβάλλον, μὲ μόνον ἐφόδιο τὸ ... βαπτιστικὸ, χρυσὸ σταυρουδάκι τους;

2. Ὡς πρὸς τὴν ποιμαντικὴ μέριμνα γιὰ τὸ ζευγάρι (τῆς ἴδιας ἢ διαφορετικῆς ὑπηκοότητας), ποῦ ἐνῶ συζεῖ, ἔχοντας κάνει ἢ ὄχι πολιτικὸ γάμο, βαπτίζεται. Ἀφορᾷ τὴν ποιμαντικὴ πρακτικὴ, ὅπως ὑπαγορεύεται ἀπὸ τοὺς ἱεροὺς Κανόνες, ὅτι θὰ πρέπει νὰ προσεχθεῖ ἀκόμα καὶ ὁ χρόνος τέλεσης τοῦ χριστιανικοῦ τους γάμου, ὁ ὁποῖος, ἐὰν εἶναι δυνατὸν θὰ πρέπει νὰ γίνεῖ τὴν ἴδια ἢ ἔστω τὴν ἐπόμενη ἀπὸ τὴν βάπτισή τους ἡμέρα. Ὁ σκοπὸς εἶναι ὅτι, ἀπὸ τὴ στιγμή ποῦ μὲ τὸ μυστήριον τῆς Βάπτισης ἔχει ἀπαλειφθεῖ κάθε ἀνθρώπινη ἁμαρτία τους, ἢ ὅποια συζυγικὴ τους συνάφεια νὰ γίνεῖ ἐντὸς τοῦ ἱερολογημένου, χριστιανικοῦ τους Γάμου.

3. Ὡς πρὸς τίς συνέπειες γιὰ τὴν εὐρύτερη Ὁρθόδοξη οἰκογένεια, ποῦ θὰ δεχθεῖ στοὺς κόλπους της ἕναν, νεόφυτο ἢ μὴ, Χριστιανό, ἄλλης ὁμως φυλῆς καὶ γλώσσας. Ἐδῶ πολὺ εὐκόλα μπορεῖ νὰ ὑπογραμμισθεῖ τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀντιμετωπίζει ἄκρως θετικά μία τέτοια κατάσταση, καθὼς ἡ χαρὰ τοῦ ὅτι ὁ ἄλλος εἶναι ὁμόδοξος, ὑπερσκελίζει τίς ὅποιες διαφοροποιήσεις προέρχονται ἀπὸ τὴν «μετὰ Βαβέλ» ἐποχή.

Γιὰ νὰ μιλήσουμε, ἀκόμα περισσότερο, πρακτικά, θὰ δώσουμε ἕνα παράδειγμα ἐφαρμογῆς τοῦ πλαισίου δράσης τῆς Ἐκκλησίας στὸ σύγχρονο πολυπολιτισμικὸ περιβάλλον.

Ἡ Διακονία, λοιπόν, τῆς Ἐκκλησίας, βάσει τῶν ἀρχῶν τῆς πολυπολιτισμικῆς Τῆς θεολογίας, ἐμφανίζεται καὶ σήμερα σε τρεῖς «οἰκογένειες» ἀποδεκτῶν, μὲ ἰσάριθμες δράσεις Τῆς:

- Έχουμε στήριξη τῶν Χριστιανικῶν Οἰκογενειῶν, πού ἀποκοῦν 3ο παιδί στή Θράκη.

- Έχουμε στήριξη μέσω τῆς Μ.Κ.Ο. «Ἀλληλεγγύη» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδας τῶν Οἰκογενειῶν ἐκτός Ἑλλάδας, καί μάλιστα σέ λαοὺς πού δὲν εἶναι Χριστιανοί, μέσα ἀπὸ ἀνθρωπιστικὲς ἀποστολές.

- Έχουμε στήριξη, μέσω τῆς ὁργανωμένης Ἱεραποστολῆς τῆς Ἐκκλησίας σὲ χῶρες, πού οἱ Οἰκογένειες δὲν εἶναι χριστιανικὲς ἀλλὰ μπορεῖ καί νὰ γίνουν.

Ἀντίστοιχες, ὅμως, δράσεις μαρτυροῦνται, ἕως καί δύο χιλιάδες χρόνια πρὶν, ἤδη ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς «ἐν χρόνῳ» παρουσίας τῆς Χριστιανικῆς πίστεως, καί φυσικὰ ἀποκαλύπτονται στὸ ἱερό Εὐαγγέλιο καί τὴν ὑπόλοιπη Καινὴ Διαθήκη, ὅπου (γιά παραδειγμα) :

- Εὐεργετοῦνται οἱ ἅγιοι τῆς πρώτης Ἐκκλησίας, οἱ ἐνδεεῖς Χριστιανοὶ τῆς Ἱερουσαλήμ (Α΄ Κορ. 16,1)

- Εὐεργετεῖται ἀπὸ τὸν Κύριο Ἰησοῦ Χριστὸ ἡ γυναῖκα, ἂν καί ἦταν Ἐθνική - Χαναναία (Ματθ. 15,22-28)

- Εὐεργετοῦνται οἱ Ἰουδαῖοι, μέσα ἀπὸ τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου ἀλλὰ καί τῶν Ἀποστόλων Του, οἱ ὅποιοι θὰ μπορούσαν, στή συνέχεια, νὰ γίνουν Χριστιανοὶ (π.χ. Ἰω. 2,23)³².

Παράπλευρες ὠφέλειες τῆς Θεολογίας τῆς Πολυπολιτισμικότητας

Ἡ Θεολογία τῆς Πολυπολιτισμικότητας τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας ἀποτελεῖ τὸν ὁδοδείκτη γιά ὅσους ἀπὸ τοὺς πιστοὺς ἔχουν ἄγνοια γιά τὸ θέμα, τὸ ἀνάχωμα γιά ὅσους ἐπιθυμοῦν νὰ ἐπιβάλλουν ἀκραῖες γνώμες ἀλλὰ καί πυξίδα γιά τὴν ἐμπνευσμένη ἀντιμετώπιση τῶν ζητημάτων, πού προκύπτουν ὅπως εἶναι φυσικὸ καί ἀναμενόμενο στὸ πλαίσιο τῶν σύγχρονων συμβιώσεων καί κοινωνιῶν.

32. «Ὡς δὲ ἦν ἐν τοῖς Ἱεροσολύμοις ἐν τῷ πάσχα ἐν τῇ ἑορτῇ, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς τὸ ὄνομα αὐτοῦ, θεωροῦντες αὐτοῦ τὰ σημεῖα ἃ ἐποίησεν» (Ἰω. 2,23) (Ὅταν δὲ εὐρίσκειτο εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ πάσχα, πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν ὡς Μεσσίαν διότι ἔβλεπαν τὰ θαύματα πού ἔκανε καί τὰ ὅποια ἀπεδείκνυαν τὴν θεῖαν ἀποστολὴν του).

Ὅποσδήποτε ἡ Ἐκκλησία δὲν ἔχει σχέση με τὸν ὅποιος μορφῆς ρατσισμό³³. Ἡ μόνη διάκριση ἔχει νὰ κάνει με τὸν μισάνθρωπο διάβολο καὶ τὴν ἁμαρτία - οὔτε κὰν με τὸν ἁμαρτωλό. Ὅποιος, τώρα, «ἐγγχώριος» καὶ «ἰθαγενής» ὀρθόδοξος πιστὸς δὲν μπορεῖ, ἔστω καὶ θεωρητικά, νὰ ἀντιληφθεῖ τί σημαίνει ὅτι ἡ Ἐκκλησία δὲν κάνει φυλετικές καὶ ἄλλες παρόμοιου τύπου διακρίσεις, θὰ τοῦ προτεῖναμε νὰ κάνει τὸ ἐξῆς πείραμα: Ὅταν βρεθεῖ σὲ μία χώρα ἐκτὸς Ἑλλάδας –ὄσο περισσότερο μακρινὴ καὶ ὄσο λιγότερο χριστιανική, τόσο τὸ καλύτερο– νὰ συμμετάσχει σὲ μία Θεία Λειτουργία. Καὶ νὰ δεῖ ἐκεῖ, νὰ κοινωνοῦν ἄνθρωποι μὴ Ἕλληνες, κάθε χρώματος καὶ γλώσσας ἀπὸ τὸ «κοινὸ Ποτήριο» καὶ μάλιστα ἴσως νὰ ἀκούσει νὰ συμπλέκεται στὴ θεία λατρεία, ἢ γλώσσα τῆς χώρας ἐκείνης, με τὰ «δικὰ του» ἑλληνικά. Καὶ τότε θὰ ἀναγνωρίσει, προφανῶς, τὸ μεγαλεῖο τῆς Οἰκουμενικότητας τῆς Ὁρθόδοξης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας.

Ἐὰν πάλι κάτι τέτοιο εἶναι δύσκολο νὰ συμβεῖ, ἄς πάει τότε ὁ πιστὸς αὐτὸς σὲ ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ χωριὰ τῆς Ἑλλάδας, στὸ ὁποῖο νὰ ζοῦν οἰκογένειες ἀπὸ διάφορες χώρες. Καὶ νὰ πάει νὰ κοινωνήσῃ ἀπὸ τὸ ἅγιο Δισκοπότηρο μαζί με μωρὰ, μικρὰ παιδιὰ καὶ μεγάλους ἀπὸ τὴ Ρωσία, τὴν Οὐκρανία, τὴ Βουλγαρία, τὴν Ἀλβανία. Καὶ ἄς φωτίσει ὁ Θεὸς νὰ ἀνοίξει ἢ ψυχὴ του καὶ νὰ μὴν δεῖ χαρακτηριστικὰ καὶ χρώματα, ὅπως πῶς δὲν βλέπουμε διαφορετικὰ φῦλα, καὶ νὰ δεῖ μόνο πρόσωπα, βαπτισμένους χριστιανούς, πού με ἐφόδιο τὴν δοκιμαζόμενη ψυχὴ τους προσεύχονται γιὰ τὴν κοινὴ σωτηρία καὶ τὸν παράδεισο. Ἀπὸ τὸ κοινὸ, λοιπόν, Ποτήριο με τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ξεκινᾶμε, προτοῦ μιλήσουμε γιὰ ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος –ἢ ἀκόμα χειρότερα– τοῦ προβλήματος τῆς Πολυπολιτισμικότητας. Αὐτὸ με μία προϋπόθεση. Μακριὰ ἀπὸ πολιτικὰ παιχνίδια καὶ προσωπικὰ συμφέροντα, πού θολώνουν τὴν εἰκόνα καὶ ἀλλοιώνουν τὴν κρίση μας. Μοιάζει πιὸ εἰλικρινῆς ἢ ... «γραμμὴ», πού δίνει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, συμπληρώνοντας τὸν Νόμο καὶ τοὺς Προφῆτες: «Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καὶ ὑμεῖς ποιῆτε αὐτοῖς» (Ματθ. 7,12).

33. Ὅτι ἡ Πολυπολιτισμικότητα ἀποτελεῖ πεδίο κοινῆς δράσης καὶ ἐνδιαφέροντος γιὰ πολλοὺς φορεῖς, ἐνώσεις, συλλόγους εἶναι ἀναμενόμενο. Εἶναι ὅμως συγκινητικὸ πὼς ἔχουν υἱοθετηθεῖ διαφημιστικὲς «καμπάνιες» καὶ ἐνέργειες, ἀπὸ φορεῖς, πού θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε πὼς ἔχουν τὴν σφραγίδα τῆς ἐπίδρασης τῆς χριστιανικῆς πίστεως στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία. Ἔτσι, εὐφρυνῆς ἦταν τὸ σύνθημα τῆς Γενικῆς Γραμματείας Νέας Γενιάς καὶ τοῦ Ἐθνικοῦ Συμβουλίου Νεολαίας, ὅτι «Υπάρχει μόνο μία ἐπικίνδυνη μειονότητα: οἱ ρατσιστές».

Ἀντιστρόφως ὅμως θὰ πρέπει, στὸ πλαίσιο τῆς ποιμαντικῆς διάκρισης καὶ εὐστροφίας, νὰ δοῦμε καὶ τὴν ἐξῆς παράμετρο. Πιστεύουμε πὼς ἡ Πολιτεία, στὸ θέμα τῆς χορήγησης, μέσω τῆς πολιτογράφησης, τῆς Ἰθαγένειας σὲ κάποιον πού τὸ ἐπιθυμεῖ, θὰ πρέπει –ὅπως συμβαίνει σὲ κράτη μὲ παράδοση στὴν ὑποδοχὴ μεταναστῶν (π.χ. στὶς Η.Π.Α.)– νὰ ἔχει καταρτίσει πρόγραμμα παρουσιάσεως τῆς ἐλληνικῆς πραγματικότητας (ὡς παρελθόν, παρὸν καὶ μέλλον). Τὸ πρόγραμμα αὐτὸ θὰ μπορούσε νὰ ἔχει μία ἱστορική, ἐπιστημονική, πολιτική καὶ πολιτιστική ἀπεικόνιση, μέσω κειμένων καὶ δεδομένων ἀναφορᾶς (ὅπως εἶναι τὸ Σύνταγμα, ἡ Χάρτα γιὰ τὰ Ἀνθρώπινα Δικαιώματα καὶ τὰ Δικαιώματα τοῦ Παιδιοῦ) ἀλλὰ ὅσον ἀφορᾷ τὸ δικό μας θέμα, μία παρουσίαση τῆς θρησκείας τῶν πολλῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν λίγων, καὶ μάλιστα στὶς ἀρχὲς καὶ τὶς ιδέες πού πρεσβεύονται ἀπὸ τὴν πλειονότητα ἀλλὰ καὶ τὴν ὅποια μειονότητα τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ σεβασμὸς στὴν Πολυπολιτισμικότητα

Σεβασμὸς στὴν Πολυπολιτισμικότητα ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία δὲν σημαίνει ἐπικριτικὴ ἀδιαφορία καὶ ἀσύδοτη ἀνοχή. Σημαίνει, λίγο ἢ πολὺ, ὅτι ἀναγνωρίζω τὴν πολυμορφία, τὴν σέβομαι καὶ δίνω ταυτόχρονα τὸ στίγμα μου, χωρὶς φανατισμὸ καὶ μισαλλοδοξία.

Μέσα στὴν Ἱστορία, ἡ ἀποδοχὴ τῆς πολιτισμικῆς διαφορᾶς ἢ ἰδιαιτερότητας δὲν ἦταν ποτὲ ἀπλή ὑπόθεση. Κι ἂν σήμερα ἀναγνωρίζει ἡ πλειονότητα τῶν ἀνθρώπων ὅτι ἄνδρες καὶ γυναῖκες εἶναι ἐξίσου ἄνθρωποι, ὅτι λευκοὶ καὶ ἔγχρωμοι ἔχουν ψυχή, ὅτι ἐνήλικες καὶ παιδιά ἔχουν προσωπικότητα ἴδιας ἀξίας, ὅτι φτωχοὶ καὶ πλούσιοι σὲ μία εὐνομούμενη πολιτεία εἶναι ἴσοι ἀπέναντι στὸ νόμο, ὅτι ἐπαρχιωτὲς καὶ πρωτευουσιάνοι ἔχουν τὸ ἴδιο δικαίωμα στὸ ὄνειρο, ὅτι τόσο ὁ μορφωμένος ὅσο κι ὁ ἀγράμματος γονιὸς μπορούσιν νὰ κάνουν τὰ ἴδια ὄνειρα γιὰ τὴν κοινωνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἐξέλιξη τῶν παιδιῶν τους, ὅλα αὐτὰ οὔτε ἔτσι ἦταν ἐξαρχῆς, οὔτε καὶ ἔγιναν αὐτόματα. Ἴσως κάποια στιγμή ὅλοι νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ πρόσφυγας καὶ ὁ μετανάστης ἔχει τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τὸν ντόπιο καὶ τὸν ἰθαγενῆ σὲ μία χώρα. Καὶ πάλι τότε θὰ ἀνακύψουν καινούργια πολυπολιτισμικὰ διλλήματα³⁴ καὶ πάλι τότε ἡ ὀρθόδοξη

34. Γιὰ νὰ δώσουμε ἓνα ἀκροαῖο παράδειγμα-σενάριο θὰ μπορούσε νὰ ἦταν ἡ ἀντιμετώπιση τῶν κλωνοποιημένων ἀτόμων –ἐὰν ποτὲ συμβεῖ κάτι τέτοιο– ἐναντι τῶν φυσιολογικῶς γεννηθέντων ἀνθρώπων...

άντιμετώπιση τῶν διαφορῶν θὰ ἀποτελεῖ κλειδί ὑπέρβασης καὶ λύσης τῶν προβλημάτων. Γι' αὐτὸ καὶ ἐπιμένουμε πολλές φορὲς ὅτι τὰ ἴδια, τὰ ἀπλὰ λόγια τοῦ Εὐαγγελίου, ὅπως διατυπώθηκαν ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ τοὺς Μαθητὲς Του, θὰ πρέπει νὰ τὰ ἔχουμε κατὰ νοῦ, πρὶν ἀσπαστοῦμε ἢ καὶ διακηρύξουμε προχωρημένες φιλοσοφικὲς θεωρίες. Γιὰ τὸν λόγο αὐτό, κάθε ἀναφορὰ θεολόγου σὲ θέματα Πολυπολιτισμικότητας ὀφείλει νὰ περιέχει παραθέματα ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή, νὰ ἐπαναφέρει στὸ προσκήνιο τὶς δύο βασικὲς ἐντολὲς «ἀγάπη στὸν Θεὸ καὶ τὸν πλησίον», νὰ κάνει λόγο γιὰ τὰ θείας ἐμπνεύσεως Παύλεια λόγια «οὐκ ἔνι...»³⁵ –ἐνδεικτικὸ ὄχι ἀπλῶς τῆς ὑπαρξῆς διαφορῶν καὶ τῆς ἀνάγκης ἰσότητας καὶ ἰσονομίας, ἀλλὰ δηλωτικὸ τῆς ἀνάγκης ἐνότητας. Δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ κρυφτοῦν οἱ ἀλήθειες στὸ σκοτάδι, νὰ περιοριστοῦν ὑπὸ τὸν ... μῦθον³⁶.

Ἐπίδειγμα λόγου πολυπολιτισμικῆς θεολογικῆς θεώρησης καὶ εὐαισθησίας στηριγμένης στὶς ἀρχὲς καὶ τὶς μεθόδους τῆς Ποιμαντικῆς, συναντοῦμε στὸν ἐπιβατήριο λόγο τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἱερωνύμου τοῦ Β' (16.2.2008). Γιὰ παράδειγμα, βλέπουμε τὴν ἀντιμετώπιση τῶν πραγμάτων μὲ τέτοια θεώρηση, ὅταν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος ἀναφέρθηκε στὸ ρόλο τῶν διακόνων τῆς Ἐκκλησίας λέγοντας ὅτι «κι ἐμεῖς, οἱ διάκονοι τῆς Ἐκκλησίας, δὲν ὑπάρχουμε γιὰ νὰ ἀντιπαραθέτομε ἐπιμέρους ἀπόψεις ἐναντίον ἄλλων ἀπόψεων ἢ ἰδεολογικὲς ἀντιλήψεις ἐναντι ἄλλων ἰδεολογιῶν, οὔτε δικαιούμαστε νὰ στρατευτοῦμε σὲ μία ἰδεολογικοπολιτικὴ ἐπιλογή ἐναντιούμενοι σὲ κάποια ἄλλη». Ἀλλὰ, καὶ στὴ συνέχεια, ὅταν ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος τόνισε ὅτι τὸ χρέος καὶ ἡ εὐθύνη τῶν διακόνων τῆς Ἐκκλησίας εἶναι «νὰ βρῖσκουμε τρόπους, ὥστε ἔργῳ καὶ λόγῳ νὰ διατρανώεται ἡ ἐπιθανᾶτα ἀγωνία τοῦ Θεανθρώπου γιὰ τὸν κατακερματισμὸ τοῦ γένους τῶν ἀνθρώπων καὶ αὐτὸ νὰ καθορίζει τὸ ἦθος τῶν παρεμβάσεών μας στὴ ζωὴ τοῦ κόσμου» καθὼς καὶ «νὰ μαρτυροῦμε, μὲ τόση ἀγωνία ὥστε νὰ γίνεται ὁ ἰδρωτὰς μας «ὡσεὶ θρόμβοι αἵματος», ὅτι ἡ Ἐκκλησία ὑπάρχει γιὰ νὰ ἐνώνονται οἱ ἄνθρωποι: «ἵνα ὡσιν ἓν»³⁷.

35. Οὐκ ἔνι Ἑλλήν καὶ Ἰουδαῖος, περιτομὴ καὶ ἀκροβυστία, βάρβαρος, Σκύθης, δοῦλος, ἐλεύθερος, ἀλλὰ τὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι Χριστὸς (Α' Κορ. 3,11).

36. Πρβλ. «οὐδὲ καιοῦσι λύχνον καὶ τιθέασιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μῦθον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς ἐν τῇ οἰκίᾳ» (Ματθ. 5,15).

37. Ἀπὸ τὴν ἰστοσελίδα τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, www.archdiocese.gr, στὴν ἐνότητα «Ἀρχιεπίσκοπος».

Ἐντέλει, φαίνεται πὼς ἀκόμα καὶ μέσα στὸ ἀπαιτητικὸ ὅσο καὶ ἀνασφαλὲς πολυπολιτισμικὸ περιβάλλον, παραμένει ὡς ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλύτερους κινδύνους γιὰ τὴν Ἐκκλησία ἢ ὑπαρξὴ τῶν ψευτοπροφητῶν καὶ τῶν ψευδοδιδασκάλων, ποὺ ὁμως σύμφωνα μὲ τὰ εὐαγγελικὰ λόγια εἶναι εὐκόλο νὰ ἐπισημανθοῦν. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὸ ἀποκαλυπτικὸ χωρίο τοῦ Κυρίου ὅπως διασώζεται στὸ κατὰ Ματθαῖον Ἱερὸ Εὐαγγέλιο (7,15): «Προσέχετε δὲ ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οἵτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσὶ λύκοι ἄρπαγες», τὸ ὁποῖο μπορεῖ νὰ συμπληρωθεῖ ἐπεξηγηματικὰ ἀπὸ τὰ λόγια τῆς Β΄ πρὸς Κορινθίους Ἐπιστολῆς τοῦ Ἀποστόλου Παύλου (11,4) ὅτι ὁ ψευδοπροφήτης «ἄλλον Ἰησοῦν κηρύσσει ὃν οὐκ ἐκηρύξαμεν, ἢ πνεῦμα ἕτερον λαμβάνετε ὃ οὐκ ἐλάβετε, ἢ εὐαγγέλιον ἕτερον ὃ οὐκ ἐδέξασθε».

Ἐκκλησιαστικοὶ πολυπολιτισμικοὶ διάλογοι

Μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτά, εὐλόγα κάποιος θὰ ἀναρωτιόταν γιὰ τὸ ἂν ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδας ἔχει ἐρευνήσει τὸ ζήτημα τῆς Πολυπολιτισμικότητας, ὡς πρὸς τὶς θεολογικὲς του διαστάσεις καὶ συνέπειες, μὲ διεξοδικὸ τρόπο.

Ἐργασιμὴ μελέτη καὶ ἰδιαίτερη ἔρευνα γιὰ τὶς μορφὲς ποιμαντικῆς, ποὺ μᾶς ὀδηγεῖ ἢ σημερινὴ κατάστασις τῆς πολυ-μορφίας (στὸν τομέα τῶν θρησκευτῶν, τῶν πολιτισμῶν καὶ τῶν ἐθνοτήτων) δὲν γνωρίζουμε νὰ ἔχει πραγματοποιηθεῖ ἢ νὰ ἔχει ὑλοποιηθεῖ ἀπὸ τὴν ὀργανωμένη ποιμαντικὴ τῆς Ἐκκλησίας μας. Σπεύδουμε νὰ ποῦμε, πὼς τὸ θέμα τῆς Πολυπολιτισμικότητας τὸ ἀντιμετωπίζουν καθημερινὰ στὴν ποιμαντικὴ πράξις οἱ Κληρικοὶ καὶ οἱ συνεργάτες τους σὲ κάθε γωνιὰ τῆς Ἑλλάδας³⁸.

38. Στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς ποιμαντικῆς πράξεως ἔχουν γίνεи καὶ οἱ ἀντίστοιχες καταγραφὲς ἀπὸ τὴν ποιμαντικὴ ἐπιστήμη. Γιὰ παράδειγμα, ἔχουν καταγραφεῖ οἱ στάσεις ὑποδοχῆς καὶ ἀγάπης ὡς στάσεις, ποὺ υἱοθετεῖ ἡ Ἐκκλησιαστικὴ πρακτικὴ στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ πολιτισμικὰ ἄλλου καὶ οἱ ὁποῖες στὸ πλαίσιο τοῦ ὀρθόδοξου ποιμαντικοῦ ἔργου μποροῦν νὰ ἀποκληθοῦν ὡς στάσις Φιλοξενίας. Περισσότερα στὸ ἐγχειρίδιο τοῦ ὁμότιμου Καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, *Στιγμιότυπα καὶ περιπλανήσεις σὲ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας*, ἀρ. 3, Ἀθήνα 1985, σσ. 43-52.

Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα, πολὺ μελάνι ἔχει χυθεῖ γιὰ τὸν πολιτισμικὰ ἄλλο, κυρίως στὸ πρόσωπο τοῦ μετανάστη³⁹, ὅπως φαίνεται, γιὰ παράδειγμα, καὶ ἀπὸ τὴν διημερίδα, πού διοργάνωσε ἡ Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ Θείας Λατρείας καὶ Ποιμαντικῆ Ἔργου στὴ Θεσσαλονίκη (19/20.11.2004) καὶ στὴν Ἀθήνα (22/23.11.2004), μὲ θέμα «Οἱ μετανάστες στὴν ὑπὸ διαμόρφωση πολυπολιτισμικὴ ἑλληνικὴ κοινωνία. Μία πρόκληση γιὰ τὴν Ἐκκλησία», καθὼς καὶ τοῦ κοινωνικο-οικονομικὰ ἐνδεῆ, ὡς ἀποδέκτη τῆς φιλανθρωπικῆς δραστηριότητος καὶ ποιμαντικῆς μέριμνας τῆς Ἐκκλησίας⁴⁰. Σχετικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀναφορὰ στὸ Β΄ Ἱερατικὸ Συνέδριο τῆς Ἱεραῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν, μὲ θέμα «Ποιμαντικὴ τῶν οἰκονομικῶν μεταναστῶν» (13 & 14 Μαΐου 2003) μὲ πολλὲς καὶ ἀξιόλογες ὁμιλίες ὅπως: Πολυπολιτισμικὴ κοινωνία καὶ ρατσισμός, Μετανάστες καὶ ποιμαντικὴ ἰδιομορφία τοῦ ἀστικῶν περιβάλλοντος, Ἡ Ἐνορία καὶ οἱ οἰκονομικοὶ μετανάστες: μίᾳ ἀμήχανη συνάντηση κ.ἄ.

Μὲ Ἐγκύκλιο Σημείωμα (πού ἐκδόθηκε τὸν Νοέμβριο τοῦ 2005) τῆς Ἱεραῆς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, ὁρίστηκε ἡ 26ῃ Δεκεμβρίου ἐκάστου ἔτους ὡς *Ἡμέρα ἀφιερωμένη στὸν πρόσφυγα καὶ τὸν μετανάστη* «ἔνεκα τῆς, εἰς τὴν εὐαγγελικὴν περικοπὴν τῆς ἡμέρας, ἀναφορᾶς εἰς τὴν φυγὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς Αἴγυπτον». Σκοπὸς εἶναι «διὰ τοῦ θείου λόγου ἀλλὰ καὶ τῆς φιλανθρωπικῆς διακονίας Αὐτῆς, ἡ Ἐκκλησία ἡμῶν δύναται ἵνα προβάλλῃ τοῖς πιστοῖς τὴν θεολογικὴν θεώρησίν του ὡς ἄνω θέματος ἀλλὰ καὶ τὴν ἀξιόλογον προσφορὰν Αὐτῆς πρὸς τοὺς μετανάστες καὶ τοὺς πρόσφυγας».

39. Πρὸβλ. καὶ τὸ γεγονός ὅτι στὸ Δελτίο Τύπου, τῆς 19.10.2005, ἡ ΔΙΣ ἐνημερώθηκε γιὰ τὴ μέριμνα τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιὰ τοὺς μετανάστες. Συγκεκριμένα γιὰ τὴν: Προσφορὰ φαγητοῦ σὲ χιλιάδες μετανάστες. Λειτουργία μέσῳ τῆς ΜΚΟ «Ἀλληλεγγύη» Σχολῆς διδασκαλίας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας καὶ Ὁργάνωση Συνεδρίων ἢ συμμετοχὴ σὲ ἄλλα, στὰ ὁποῖα κατατίθεται ὁ λόγος τῆς Ἐκκλησίας μας, ἕνας λόγος συμπαράστασης γιὰ τοὺς μετανάστες. Ἀπὸ τίς χρήσιμες ἀποφάσεις ἦταν ὁ σχεδιασμός γιὰ «τὴν ἔκδοση τοῦ «Ἐγκολπίου τοῦ Μετανάστη», τὸ ὁποῖο θὰ ἀναφέρεται στὰ ἑξῆς: 1) στὸ τί οἱ ἐν Ἑλλάδι Μετανάστες εἶναι καλὸ νὰ γνωρίσουν, σχετικὰ μὲ τὴν πολιτιστικὴ καὶ πνευματικὴ κληρονομία τοῦ τόπου φιλοξενίας τους, 2) στὸ τί πρέπει νὰ περιλαμβάνει ἡ ποιμαντικὴ διακονία τῆς Ἐκκλησίας καὶ πῶς νὰ ἀσκεῖται αὐτὴ πρὸς τοὺς ὀμοδόξους, ἑτεροδόξους ἢ καὶ ἀλλοδόξους μετανάστες, 3) στὸ τί θὰ ἤθελαν καὶ θὰ ἔπρεπε νὰ γνωρίζουν οἱ Ἕλληνες ἀπὸ τὴν πολιτιστικὴ κληρονομία τῶν ἐν Ἑλλάδι παρεπιδημούντων μεταναστῶν».

40. Ἀνάμεσα στίς ἐνδιαφέρουσες εἰσηγήσεις, πού ἀκούστηκαν σὲ αὐτὲς τίς ἡμερίδες ἦταν καὶ τοῦ καθηγητῆ Α. Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ, μὲ θέμα «Ἡ ποιμαντικὴ εὐθύνη τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τοὺς μετανάστες», τὸ ὁποῖο διαβάσαμε στὸ περιοδικὸ *Ἐφημέριος*, ἔτος 2005, (τόμος 54), τ. 9 καὶ τ. 10, σσ. 21-23 ἀντιστοίχως.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν ἔχει λείψει καὶ ἡ ἀναζήτηση τρόπων συνύπαρξης μὲ ἀλλόδοξους, ὡς κοινωνικὲς ὀντότητες. Στὸ πλαίσιο αὐτὸ ὀφείλουμε νὰ ἀναφέρουμε τὴν ἀξιέπαινη πρωτοβουλία τοῦ *Κέντρου Συμπαράσταστος Παλινοστούντων Μεταναστῶν* (ΚΣΠΜ)⁴¹, τὸ ὁποῖο στὸ πλαίσιο τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Ἔτους Ἰσῶν Εὐκαιριῶν γιὰ Ὀλοὺς (2007), ἐξέδωσε ἓνα μελετημένο ἔντυπο μὲ τίτλο «Ἀναζητῶντας Τόπους Συνύπαρξης», καθὼς καὶ τὴν ἡμερίδα μὲ θέμα «*Ποιμαντικὴ ἀντιμετώπιση τῶν Μουσουλμάνων Μεταναστῶν*», στίς 18.12.2007, ἀπὸ τὴν Εἰδικὴ Συναδικὴ Ἐπιτροπὴ Μεταναστῶν, Προσφύγων καὶ Παλινοστούντων.

Ἐπίσης, σχετικὴ εἰσήγηση, μὲ τίτλο «*Ἡ μαρτυρία τῆς Μίας Ἀλήθειας σὲ μίᾳ πολυπολιτισμικῇ κοινωνίᾳ*»⁴², εἶχε ἐνταχθεῖ στίς ἐργασίες τῆς ΙΔ΄ Πανορθόδοξης Συνδιάσκεψης γιὰ θέματα αἰρέσεων καὶ παραθρησκείας (Τῆνος, 29.10.2002-1.11.2002), μὲ εὐρύτερη θεματικὴ τοὺς Ποιμαντικὸς τρόπους ἀντιμετώπισης τῶν νεοφανῶν αἰρέσεων.

Ἀξίζει νὰ σημειώσουμε πῶς τὸ θέμα «Ὁρθοδοξία καὶ πολυπολιτισμικότητα» ἀπασχόλησε τὴν Ἀκαδημία Θεολογικῶν Σπουδῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Δημητριάδος, κατὰ τὸ χειμερινὸ πρόγραμμα τῶν ἐτῶν 2003-2004, μὲ στόχο τὴν «συνειδητοποίηση τῶν ἀλλαγῶν καὶ μεταβολῶν ἐκ μέρους τῆς Ἐκκλησίας, ἢ θεολογικῇ καὶ ποιμαντικῇ ἀντιμετώπισή τους», στὸ ὁποῖο συμμετεῖχαν ἐκλεκτοὶ ὁμιλητές.

Μία πρώτη ἀπόπειρα, γιὰ ὀργανωμένη συζήτηση ἐπὶ τοῦ θέματος ἀπὸ τὴν διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας, εἶχε γίνῃ κατὰ τὴν ἑκτακτὴ συνέλευση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος (9 & 10 Ἰανουαρίου 2003), μὲ τὴν ἀνάγνωση εἰσήγησης τοῦ τότε Μητροπολίτη Σερβίων καὶ Κοζάνης Ἀμβροσίου, μετὰ ἀπὸ ἀνάθεση ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο, μὲ θέμα: «*Ποιμαντικὴ ἀντιμετώπιση τοῦ φαινομένου τῆς προοδευτικῆς μετατροπῆς τῆς Χώρας ἡμῶν εἰς πολυπολιτισμικὴν, πολυφυλετικὴν καὶ πολυγλωσσικὴν τοιαύτην*»⁴³. Ἡ ἀνάγνωση τῆς εἰσηγήσεως στὴν

41. Τὸ ΚΣΠΜ συστήθηκε τὸ 1978, ὡς ὑπηρεσία τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

42. Ἡ εἰσηγήσει εἶχε ἀνατεθεῖ στὸν Πανος. Ἀρχιμ. π. Βαρνάβα Λαμπρόπουλο (γιὰ τὶς 30.10.2002).

43. Σύμφωνα μὲ μᾶλλον δεικτικὸ σχόλιο ἐφημερίδος, στὸ θέμα δὲν ἀναφερόταν ἡ πολυθρησκευτικὴ μετατροπὴ, ἀλλὰ σημειῶνε ὁ συντάκτης Ἀντ. Καρκαγιάννης «ἡ παράλειψη θεραπεύεται ἀπὸ τὸ περιεχόμενο τῆς εἰσηγήσεως», ἢ ὁποῖα σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο «τάραξε τὸ τέλμα τῆς Ἱεραρχίας». Ἐφημ. «Ἡ Καθημερινή» (Κυριακὴ 19.1.2003), σ. 15.

Ἱεραρχία σήκωσε θύελλα ἀντιδράσεων. Ὁ λόγος ἦταν ἡ ἀναφορὰ σὲ ὀρισμένα φλέγοντα ζητήματα καὶ τὶς ἀντίστοιχες προτάσεις τοῦ εἰσηγητῆ Ἀρχιερέα. Μάλιστα σύμφωνα μὲ σχόλιο ἔντυπου μέσου ἐνημέρωσης δὲν δόθηκε κὰν τότε ἡ εἰσήγηση στὴν δημοσιότητα ἀλλὰ παραπέμφθηκε σὲ ἀρμόδια Συνοδικὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ ἐπεξεργασία. Τί, ὅμως, ἔλεγε; Ἐνδεικτικὰ ἀπλῶς θὰ ἀναφέρουμε τὴν μᾶλλον πιὸ ἀκραία ἄποψη τοῦ εἰσηγητῆ γιὰ τὴν ἐνθάρρυνση ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία τῶν μικτῶν γάμων γιὰ λόγους ἱεραποστολῆς, ἀλλὰ, παρὰλληλα, μίλησε γιὰ τὸ ἰδεολόγημα τοῦ «Ἑλληνοχριστιανισμοῦ», γιὰ τὸ ὁποῖο εἶπε ὅτι ἀνήκει μᾶλλον στὸ χῶρο τῆς κοινωνικοπολιτικῆς προπαγάνδας καὶ ὄχι στὸ πνεῦμα τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, καθὼς καὶ γιὰ τὸ πολὺ σοβαρὸ ζήτημα τοῦ Ἐθνοφυλετισμοῦ⁴⁴. Ἐνδεικτικὴ τοῦ κλίματος ἦταν ἡ ἀνακοίνωση τῆς Ἱεραῆς Συνόδου, ἡ ὁποία ἔκανε λόγο γιὰ «ἀπόψεις προωθημένες καὶ προβληματικὲς γιὰ τὴν ἐλληνικὴ πραγματικότητα»⁴⁵.

Βέβαια, πέραν τῶν ἄλλων, ἐὰν θέλουμε νὰ ὑπογραμμίσουμε κάποια ἀπὸ τὰ χρήσιμα πὺν καταγράφηκαν σὲ ἐκείνη τὴν συνεδρία καὶ ὑποστήριξε ὁ τότε Μητροπολίτης Κοζάνης ἦταν ὅτι «κριτήριο τοῦ πολιτισμοῦ μίας χώρας σήμερα δὲν εἶναι τὸ τυχόν ἐνδοξο παρελθόν της ἢ ἡ ἱστορία της, ἀλλ' ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο φέρεται στὶς κάθε εἴδους μειονότητες της». Καθὼς καὶ ὅτι «δὲν ὑπάρχουν καταστάσεις «ἀντίξοες», «ἀρνητικὲς» ἢ «ἐπικίνδυνες», ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὑπάρχει ὅμως τρομακτικὴ δειλία, φοβία καὶ ἀνασφάλεια ἀπὸ μέρους κυρίως ἐκείνων πὺν διαθέτουν περιδεῆ θρησκευτικὴ συνείδηση. Ὅταν τέτοιου εἴδους ἄνθρωποι ἀνησυχοῦν ἢ ἀγωνιοῦν, ἀναπτύσσουν τὴν ψευδαίσθηση ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ἀνησυχεῖ καὶ ἀγωνιᾷ μέσῳ αὐτῶν, σὰν νὰ κινδύνευε νὰ χάσει τὴ Βασιλεία Του!».

Κλείνοντας αὐτὴ τὴν ἐνότητα, ὀφείλουμε νὰ ἔχουμε ὑπόψη μας πὺς ὁ σκοπὸς τῆς καταγραφῆς ὄλων αὐτῶν τῶν ἐγχειρημάτων γιὰ προσέγγιση τῶν συνεπειῶν καὶ τῶν ὀραμάτων τῆς πολυπολιτισμικῆς κοινωνίας δὲν ἦταν καὶ δὲν εἶναι νὰ προβάλλουμε ἀπλῶς καὶ μόνον ἐγκυκλοπαιδικὰ, τὰ ὅσα θετικὰ ἔχουν

44. Στὸ ἐνθετο «Ὁρθοδοξία καὶ Ἑλληνισμός» τῆς Ἐφημ. «Τύπος τῆς Κυριακῆς» (19.1.2003), διαβάζουμε στὸ ἄρθρο τοῦ Γ. Παπαθανασόπουλου ὅτι ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος κυρὸς Χριστόδουλος εἶπε μεταξὺ ἄλλων ὅτι «ἡ εἰσήγηση ἔχει ὀρισμένα θετικὰ στοιχεῖα, ἀλλὰ καὶ πολλὲς «πλάνες», μὲ τὴν ἔννοια τῶν λαθῶν». Ἐπίσης ἀναφορὰ στὴν ἐφημερίδα «Ὁρθόδοξος Τύπος» (17.1.2003) σ. 6, ἔκανε λόγο γιὰ «ταραχῶδη συνεδρία» μὲ τὴν εἰσήγηση τοῦ Μητρο. Σεργίου καὶ Κοζάνης Ἀμβροσίου νὰ ταρασσῆ τὰ «λιμνάζοντα νερά».

45. Δελτίο Τύπου τῆς 10.1.2003.

συντελεστεί. Ὁ κάθε τέτοιου εἴδους συμπροβληματισμός θὰ πρέπει νὰ ἔχει ὡς σκοπὸ νὰ δείχνει «ἀτέλειες καὶ ἐλλείψεις, ἀπολύτως ἀνθρώπινες ἄλλωστε», νὰ ἀσκηθεῖ «κριτική καὶ αὐτοκριτική μὲ πνεῦμα χριστιανικῆς ἀγάπης καὶ εἰλικρίνειας» γιατί «ἡ μαθητεία μας στὸν ἐκκλησιαστικὸ τρόπο ζωῆς μᾶς ἔμαθε νὰ μὴν ἀρκούμεστε στὸ «ἤδη», στὸ «νῦν», ἀλλὰ νὰ ἐργαζόμαστε καὶ νὰ προσευχόμεστε γιὰ τὸ «ὄχι ἀκόμη», τὸ «οὔπω»⁴⁶, ὥστε νὰ μὴν ἀντιμετωπίσουμε ποτὲ καὶ νὰ μὴν ἀποθαρρυνθοῦμε ἀπὸ τὸ «οὐκέτι», τὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει πλέον καιρὸς.

Πολυπολιτισμικότητα καὶ Ἐθνοφυλετισμός

Ἐνῶ οἱ πιὸ πάνω «πολυπολιτισμικοὶ διάλογοι» ἔχουν συντελεστεί ἀπὸ τὴ σύγχρονη Ἐκκλησία, σημαντικὸ σημεῖο ἀναφορᾶς ἀποτελεῖ ἕνας ἐνδοεκκλησιαστικὸς «διάλογος», πὺν ἔλαβε χώρα ἀρκετὲς δεκαετίες νωρίτερα. Ἀναφερόμαστε στὸν Ὅρο τῆς Τοπικῆς Συνόδου τῆς Κωνσταντινουπόλεως τοῦ 1872, πὺν ἀποτελεῖ ἕνα ἰδιαιτέρως οὐσιαστικὸ κείμενο. Στὶς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου, πὺν προέκυψαν λόγῳ τοῦ Βουλγαρικῶν Ζητήματος, καταγράφεται⁴⁷: «Α) Ἀποκηρύττομεν κατακρίνοντες καὶ καταδικάζοντες τὸν φυλετισμὸν, τουτέστι τὰς φυλετικὰς διακρίσεις καὶ τὰς ἐθνικὰς ἔρεις καὶ ζήλους καὶ διχοστασίας ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀντικείμενον τῇ διδασκαλίᾳ τοῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῖς ἱεροῖς κανόσι τῶν μακαρίων πατέρων ἡμῶν, «οἱ καὶ τὴν ἁγίαν Ἐκκλησίαν ὑπερείδουσι, καὶ ὄλην τὴν χριστιανικὴν πολιτείαν διακοσμοῦντες πρὸς θεῖαν ὁδηγοῦσιν εὐσέβειαν». Β) Τοὺς παραδεχομένους τὸν τοιοῦτον φυλετισμὸν καὶ ἐπ' αὐτῷ τολμώντας παραπηγνύναι καινοφανεῖς φυλετικὰς παρασυναγωγὰς κηρύττομεν, συνωδὰ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν, ἀλλοτρίους τῆς μᾶς, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸ δὴ τοῦτο σχισματικούς». Σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ ἀναφορὰ στὸ σκεπτικὸ τῆς Συνόδου ὅτι «τὸν μὲν φυλετισμὸν πρὸς τε τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν καὶ τὸ ἀπ' αἰῶνων τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλη-

46. ΚΑΛΑΪΝΤΖΙΔΗ ΠΑΝΤΕΛΗ, «Πολυπολιτισμικὴ πολυθρησκευτικὴ κοινωνία καὶ τὸ κατηχητικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας», στὸ περιοδ. *Θεολογία*, τόμος 80, τεῦχ. 3ο, Ἰούλιος - Σεπτέμβριος 2009, σ. 96.

47. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Ὁ Κόσμος τῆς Ὁρθοδοξίας στὰ Βαλκάνια σήμερα. Ἡ ἐτεροδιδασκαλία τοῦ φυλετισμοῦ κατὰ τὰ «ἔγγραφα Πατριαρχικὰ καὶ Συνοδικὰ περὶ τοῦ Βουλγαρικῶν Ζητήματος 1852 -1873, Ἐν Κωνσταντινουπόλει 1908*», τόμος Β', Ἰδρυμα Ἐθνικοῦ καὶ Θρησκευτικοῦ Προβληματισμοῦ, ἐκδ. Ἀδελφῶν Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 601 ἐξ.

σίας πολίτευμα αντιπαρεξετάσαντες, οὐχ' ὅπως ξένον, ἀλλὰ καὶ πολέμιον ἀντίκρουσ αὐτοῖς κατεφωρόσαμεν, τὰς δὲ παρανομίας, τὰς ἐπὶ συστάσει γενομένας τῆς φυλετικῆς αὐτῶν παρασυναγωγῆς, καθ' ἐκάστας ἀπαριθμηθείσας, ὑπὸ τοῦ συντάγματος τῶν ἱερῶν κανόνων ἀναφανδὸν κατεξελεγχόμενας κατείδομεν»⁴⁸.

Μᾶς εἶχε κάνει ἐντύπωση στὴν εἰσήγηση τοῦ πρώην Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης κ. Ἀμβροσίου, γιὰ τὴν ὁποία ἔχουμε κάνει λόγο, λίγο νωρίτερα, ὅτι –πέρα ἀπὸ κάποια διαφαινόμενα τρωτὰ σημεῖα– στὴν εἰσήγησή του ἔκανε λόγο γιὰ τὴν πιθανότητα ἀνάδυσης, σὲ κάποιες περιπτώσεις, τῆς αἵρεσης τοῦ Ἐθνοφυλετισμοῦ μὲ τὴ σφραγίδα τοῦ Χριστιανισμοῦ⁴⁹. Δυστυχῶς, ἀκριβῶς αὐτό, φαίνεται νὰ περιγράφεται σὲ δημοσιεύματα τοῦ Τύπου⁵⁰, ὅταν σφοδρὲς ἀποδοκιμασίες κατὰ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἱερωνύμου ἔλαβαν χώρα στὸν Ἅγιο Παντελεήμονα Ἀχαρνῶν, τὴν Παρασκευὴ 5 Μαρτίου 2010, στὴ διάρκεια τῆς Ἀκολουθίας τῶν Χαιρετισμῶν. Μὲ τὴν κραυγὴ «ἀνάξιος», πολίτες –καὶ μᾶλλον ὄχι πιστοί– ἀποδοκίμασαν τὸν Ἀρχιεπίσκοπο γιὰ τὴν στήριξη, ποὺ παρεῖχε στὸ μεταναστευτικὸ νομοσχέδιο τῆς κυβέρνησης. Ἐπιπλέον, τὴν Κυριακὴ 7 Μαρτίου 2010, στὴ διάρκεια τῆς θείας Λειτουργίας, ἄτομα ποὺ φέρονται –σύμφωνα μὲ τὰ δημοσιεύματα– νὰ ἀνήκουν στὸν ἀκροδεξιὸ χῶρο, ἀποδοκίμασαν τὸν Ἐφημέριο τῆς ἐνορίας Ἁγίου Παντελεήμονα Ἀχαρνῶν, π. Μάξιμο. Ὁ Κληρικὸς αὐτὸς κατηγοροῦταν, καθὼς εἶχε προσφέρει ἄσυλο στὸ ὑπόγειο τῆς Ἐκκλησίας σὲ ἄστεγους μετανάστες καὶ πρόσφυγες, οἱ ὁποῖοι, πρὶν, κοιμόντουσαν στὰ σκαλιὰ τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονα.

Σημειωτέον, ὅτι ἀνάμεσα στὰ ὅσα σχετικὰ ἀποφάσισε ἡ Διαρκὴς Ἱερὰ Σύνοδος, ὑπὸ τὴν προεδρία τοῦ Μακαριωτάτου Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Ἱερωνύμου, κατὰ τὴν ἐνασχόλησή της μὲ τὸ θέμα τῆς χορηγίας ἑλληνικῆς ἰθαγένειας ἦταν καὶ τὰ ἑξῆς⁵¹: «Ἡ θέσπιση καὶ ἡ κατὰ καιροῦς τροποποίηση τοῦ Νόμου ποὺ ἀφορᾷ τὴν ἰθαγένεια, δὲν προέβλεπε, οὔτε καὶ

48. ΑἰΤΕΛΟΠΟΥΛΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, *Ὁ Κόσμος τῆς Ὀρθοδοξίας στὰ Βαλκάνια σήμερα*, ὅ.π., σ. 600.

49. Βέβαια, γιὰ νὰ εἴμαστε πραγματιστές, δὲν εἶναι κακὸ ὅταν σύλλογοι, ὁμάδες ἢ καὶ ἔθνη δλόκληρα, μέσα στὰ δικά τους γνωρίσματα νὰ ἐπιθυμοῦν νὰ αὐτοπροσδιορίζονται καὶ ὡς Χριστιανοί. Ἡ γνησιότητα φυσικὰ τοῦ προσδιορισμοῦ θὰ συνεπάγεται καὶ τὴν ἀποδοχὴ τῆς ἐνότητος ἀλλὰ καὶ τῆς καθολικότητος τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ πρόβλημα εἶναι ὅταν μία Ἐκκλησία αὐτοπροσδιορίζεται ἐθνικὰ προκειμένου νὰ ἐπιβιώσει ἢ νὰ τύχει κρατικῶν εὐεργετημάτων, ἀντιπολιτευόμενη ταυτοχρόνως τὸν χαρακτηρισμὸ τῆς ὡς Μιᾶς, Ἁγίας, Καθολικῆς καὶ Ἀποστολικῆς.

50. Ἀθηναϊκὸ Πρακτορεῖο Εἰδήσεων (Α.Π.Ε.), Κυριακὴ 7.3.2010.

51. Δελτίο Τύπου τῆς Β' συνεδρίας τῆς Δ.Ι.Σ. τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Πέμπτη 4 Φεβρουαρίου 2010.

προβλέπει την παρέμβαση της Ίεράς Συνόδου» και ότι «ή Έκκλησία είναι άρμοδια να καθορίσει τις προϋποθέσεις και τους όρους, με τους οποίους αποδέχεται άλλοδοξους και άλλοεθνείς στο δικό της εκκλησιαστικό πολίτευμα, δια του Βαπτίσματος, και να χορηγεί σε αυτούς την Χάρη του Θεού δια τών Μυστηρίων και ιδιαιτέρως δια του Μυστηρίου της θείας Εύχαριστίας. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια, ένεταξε στους κόλπους Της πολλούς άλλοδαπους και άλλοεθνείς, κατόπιν αίτησέως τους και κατηγήσεως, τους οποίους έκτοτε θεωρεί όμότιμα και ισότιμα μέλη Της, δεδομένου ότι ή Έκκλησία κινείται πέρα από γλώσσες και έθνότητες και είναι ή ένότητα τών πάντων».

Φαίνεται ότι ή γλώσσα αυτή, ή τόσο οικεία για την Όρθόδοξη Έκκλησία από την ημέρα της Ίδρυσής της, από την ημέρα δηλαδή της Πεντηκοστής, ξενίζει τους διαμαρτυρόμενους, για τόν λόγο αυτό και έμεις τους όνομάσαμε πολίτες και μάλλον όχι πιστούς. Φαίνεται, πώς ακόμα και σήμερα, μετά από την διαχρονική ιστορική πορεία της Έκκλησίας –και ενώ θα περίμενε κανείς να είναι κοινός τόπος ή άποστολή Της και ό προορισμός τών Έλλήνων πιστών Της– πρέπει να έπαναδιατυπώνεται «άπό καιρού εις καιρόν» τό γεγονός ότι «ή Έκκλησία είναι πορεία προς τά Έσχατα και όχι έπιστροφή στην ένδοξη και πονεμένη ιστορία του Βυζαντίου/Ρωμοσύνης, της Τουρκοκρατίας ή του Νέου Έλληνισμού»⁵². Όποιος ξενιστεί ή ... σκανδαλιστεί από αυτήν την θέση, άρκεί να ξέρει πώς ό σεβασμός στην άποστολή της Έκκλησίας, δέν άντιστρατεύεται και δέν άντιβαίνει τόν σεβασμό στην έθνική του ταυτότητα, στο μέτρο πού δέν βλάπτει την ψυχή του και τόν τρόπο ζωής του μέσα στο διαχρονικό και ύπερεθνικό σώμα του Χριστού.

Στήν διημερίδα, πού διοργάνωσε για τους μετανάστες ή Ίερά Σύνοδος, τόν Νοέμβριο του 2004, ό μακαριστός Αρχιεπίσκοπος Άθηνών και πάσης Ελλάδος κυρός Χριστόδουλος, ό όποιος ήταν γνωστός για τό ύψηλό έθνικό του φρόνημα, είχε έπισημάνει στο μήνυμά του προς τους συνέδρους ότι «ή ποιμαντική της Έκκλησίας πρέπει να είναι άνεπηρέαστη από προκαταλήψεις και άκριτους νεωτερισμούς, από στείρους συναισθηματισμούς, από προσωπικές τοποθετήσεις και πολιτικές σκοπιμότητες. Η Έκκλησία μας έχει ένα έσχατολογικό προσανατολισμό και ή ποιμαντική της πρέπει να συμβαδίζει σ' αυτήν την κατεύ-

52. ΚΑΛΑΪΝΤΖΙΑΗ ΠΑΝΤΕΛΗ, *Πολυπολιτισμική πολυθρησκευτική κοινωνία και τό κατηχητικό έργο της Έκκλησίας*, στο περιοδ. *Θεολογία*, τόμος 80, τεύχ. 3^ο, Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2009, σ. 121.

θυνηση».

Ἄν τώρα, φέρει κάποιος στο προσκήνιο τὸ ζήτημα τῶν Μικτῶν Γάμων, θὰ δεῖ πὼς ἡ Ἐκκλησία δὲν ἀντιτίθεται στὸ χρωμα, τὴ φυλὴ, τὴ γλῶσσα, τὴν πολιτιστικὴ παιδεία. Αὐτὰ εἶναι ὄντως ζητήματα, πού ὅμως τὰ ἀντιμετωπίζει τὸ μυαλό καὶ τὰ θεραπεύει, ἐὰν ὑπάρξει πρόβλημα, ἢ γνήσια ἀγάπη. Ὅταν ὅμως ὁ/ἡ ὑποψήφιος σύζυγος εἶναι ἄθεος ἢ ἀλλόθρησκος ἢ ἀκόμα καὶ ἑτερόδοξος, τὰ προβλήματα στὸ πεδίο τῆς πίστεως μποροῦν νὰ δυναμιτίσουν τὴν οἰκογένεια. Φυσικά, γιὰ κάτι τέτοιο προϋποτίθεται ὅτι ἕνας ἀπὸ τοὺς δύο εἶναι συνειδητὸς καὶ πιστὸς Χριστιανὸς καὶ δίνει τὸ ἀπαιτούμενο βάρους στὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς τους.

Σὲ συνέχεια καὶ συνέπεια τῶν πιὸ πάνω, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ ἐκτιμήσει τὴν σχετικὴ πρόταση τοῦ πρώην Μητροπολίτη τῆς Κοζάνης, πού ζητοῦσε ἀκόμα καὶ νὰ ἐνθαρρυνθοῦν οἱ μικτοὶ γάμοι μεταξὺ ὀρθοδόξων καὶ ἑτεροθρησκῶν. Καὶ μάλιστα οἱ γάμοι «ἰθαγενῶν ὀρθοδόξων μὲ μὴ λευκοὺς καὶ ἑτεροθρησκούς, ὥστε νὰ καταπολεμηθεῖ ἔμπρακτα ὁ ρατσισμὸς». Ἡ πρόταση φαίνεται νὰ μπορεῖ νὰ ἀποτιμηθεῖ μόνο μέσα σὲ ἕνα ἐνθουσιαστικὸ κλίμα ἀνοιχτότητας καὶ ὑπέρβασης τῶν ἐθνικῶν περιορισμῶν.

Ἄ Ὁρθόδοξος ὡς ὁ πολυπολιτισμικὰ ἄλλος

Εἶναι νομίζουμε εὐκαιρία νὰ δοῦμε στὸ σημεῖο αὐτὸ τὴν πολυπολιτισμικότητα καὶ ἐμᾶς μέσα σ' αὐτήν, ἀλλὰ ἀπὸ ἄλλο πρῖσμα. Πολλὲς φορές, μπορεῖ νὰ ἀποτελέσει μηχανισμὸ συνειδητοποίησης καὶ θεολογικῆς «προσγείωσης» στὴν ὀρθὴ πολυπολιτισμικὴ θεώρηση τοῦ ἄλλου καὶ τῆς ὀρθόδοξης ἀντιμετώπισης τοῦ θέματος, ἐὰν βάλουμε τὸν ἑαυτό μας ἢ καλύτερα ἐὰν ζήσουμε, ὡς μέλος θρησκευτικῆς μειονότητας σὲ μία ξένη χώρα κάπου στὴν ὑφήλιο ἢ καὶ μέσα, ἀκόμα, στὴν Εὐρώπη. Τὸ πείραμα εἶναι ἰδιαίτερα ἀποκαλυπτικὸ καὶ ὠφέλιμο γιὰ κάθε ἀκραῖο χριστιανό, πού ὅμως ἔχει τὴν συνειδησή του ζωντανὴ καὶ εὔρωστη.

Ἐνδιαφέρον, παράλληλα, παρουσιάζει νὰ μάθουμε τὸ πῶς βλέπουν οἱ ἑτερόδοξοι ρωμαιοκαθολικοί, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τους καὶ φυσικά μὲ βάση τὰ δικὰ τους συμφέροντα, ἐμᾶς τοὺς ὀρθόδοξους Χριστιανούς. Ἀρχετὰ ἀποκαλυπτικὸ, πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνση, εἶναι τὸ ἄρθρο τοῦ Διευθυντῆ καὶ Ἐκδότῃ Θεόδωρου Κοντίδη, τοῦ περιοδικοῦ τῆς Μονῆς Πατέρων Ἰησοιτῶν «Σύγχρονα Βήματα» σὲ ἄρθρο του μὲ τίτλο «Ὁ οἰκουμενισμὸς μεταξὺ Καθολικῆς καὶ Ὁρθο-

δόξου Ἐκκλησίας στήν Ἑλλάδα». Ἀναφέρει λοιπόν: «Ἐκτός ἀπό τόν ἐθνικισμό, ἓνα ἄλλο ζήτημα πού ἐμποδίζει τήν ἑλληνική Ὁρθοδοξία νά δεσμευτεῖ σέ μία διαδικασία διαλόγου καί συμφιλίωσης εἶναι ἡ κρίση τῆς ταυτότητας καί τοῦ ρόλου πού ἔχει στό σύγχρονο πολιτισμό⁵³. Θέλω νά πῶ, μέ αὐτό, πῶς ἡ Ὁρθοδοξία δέ συμφιλιώθηκε μέ τὰ μηνύματα τοῦ Διαφωτισμοῦ, τόν κριτικό λόγο, τήν ἐπιστήμη, τὸ δημοκρατικό Κράτος καί τοὺς θεσμούς του, τήν ἰσότητα καί τήν ἐλευθερία τῶν πολιτῶν μέσα σέ μία κοινωνία. Παραμένει, ἐν πολλοῖς, προσηλωμένη στό πρότυπο τῆς βυζαντινῆς χριστιανικῆς κοινωνίας.» Καί προσέξτε τὴ συνέχεια: «Ἡ σύγχρονη κοινωνία τὴν κάνει νά αισθάνεται ἄσχημα καί νά ζητᾶ τὴ χρυσή, ἐξιδανικευμένη καί ἀσφαλῆ ἐποχὴ στό παρελθόν»⁵⁴.

Ἔτσι βλέπουν, λοιπόν, σέ μεγάλο ποσοστό, οἱ ἑτερόδοξοι Ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι τὴν σύγχρονη βίωση τῆς Ὁρθοδοξίας μας. Εἶναι ἡ ἄλλη πλευρὰ τοῦ νομίσματος. Τὸ πῶς, δηλαδή, «οἱ ἄλλοι» βλέπουν «ἐμᾶς», ὡς μία ἀκόμα πολιτισμικὴ παρουσία μέσα σέ μία πολυπολιτισμικὴ κοινωνία.

Διαπολιτισμικὲς Συνεργασίες

Πέρα ὅμως ἀπὸ αὐτά, ὀφείλουμε νά θυμόμαστε ὅτι ἡ Ἐκκλησία μας ἔχει θέματα, πού ὄχι μόνο μποροῦν νά ἀποτελέσουν πυρῆνα γιὰ συνεργασία μέ ἑτερόδοξους καί ἀλλόδοξους ἀλλὰ καί τρόπο ἰσχυροποίησης τῆς δικῆς Τῆς φωνῆς, γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση κοινῶν καί παγκόσμιων προβλημάτων. Εἶναι ἐμφανὲς ὅτι αὐτὸ συμβαίνει στὸν τομέα τῆς Οἰκολογίας⁵⁵. Ἐπίσης, λόγῳ τῆς θεολογίας τῆς μπορεῖ νά ἀποτελέσει πόλο ἐνότητας γιὰ θέματα ἀντιμετώπισης τῆς μισαλλοδο-

53. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὑπάρχει ὑποσημείωση τοῦ συντάκτη τοῦ ἄρθρου πού ἀναφέρει ὅτι «τὴν ἄποψη αὐτὴ ἀναπτύσσει ὁ ὀρθόδοξος θεολόγος Olivier Clément σέ μία συνέντευξή του στό περιοδικὸ *Croire Aujourd' hui*, ἄρ. 40, Δεκέμβριος 1997».

54. Σύγχρονα Βήματα, 1998, σελ. 134.

55. Ἐνδεικτικῶτα πρβλ. ΖΗΖΙΟΥΛΑ ΙΩΑΝΝΟΥ (Μητροπολίτου Περγάμου), *Ἡ Κτίσις ὡς Εὐχαριστία. Θεολογικὴ προσέγγιση στό πρόβλημα τῆς Οἰκολογίας*, ἐκδ. Ἀκρίτας, Γ. Πέτρου, Τὸ οἰκολογικὸ πρόβλημα μιᾶς πολυπολιτισμικῆς κοινωνίας, Ὁρθοδοξία καί φυσικὸ περιβάλλον. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ Α. ΣΤΑΜΟΥΛΗ, Ἄν. Καθηγητῆ Θεολογικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ., «Ἀπὸ τὴν παθολογικὴ συναισθηματικὴ στὸν οἰκολογικὸ ρεαλισμὸ τῆς εὐθύνης», 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο Περιβάλλοντος Ὁλοκληρωμένη Ἀνάπτυξη καί Περιβάλλον, 9-12 Δεκεμβρίου 2004, Θεσσαλονίκη-Πολυτεχνικὴ Σχολὴ Α.Π.Θ.

ξίας, τοῦ φανατισμοῦ ἀλλὰ καὶ τῆς τρομοκρατίας.

Εἶναι φανερό, ἐπίσης, ὅτι στὰ θέματα συνδρομῆς σὲ περιπτώσεις ἀνθρωπιστικῶν καταστροφῶν καὶ θεομηνιῶν, ἡ Ἐκκλησία λόγῳ τοῦ οἰκουμενικοῦ Της χαρακτηρεῖται ἀποτελεῖ διάυλο εὐκολότερης καὶ μὲ λιγότερες ἐπιφυλάξεις συνεργασίας μὲ καθεστῶτα καὶ κυβερνήσεις. Ἡ ἴδια συνεργασία μπορεῖ νὰ ἀποδειχθεῖ καρποφόρα στὸν τομέα τῆς προστασίας τῆς πολιτιστικῆς κληρονομιάς ἀλλὰ καὶ τῆς ἐνίσχυσης θεσμῶν ὅπως ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ ἰδιαίτερη ἠθικὴ ἐνίσχυση καὶ νομικὴ θωράκιση τῶν πιὸ ευαίσθητων μελῶν τῆς, ποὺ εἶναι τὰ παιδιὰ καὶ οἱ γέροντες.

Συνεπῶς, οἱ δράσεις, οἱ παρεμβάσεις, ἡ συνδιοργάνωση πρωτοβουλιῶν γιὰ θέματα, ποὺ ἀφοροῦν γενικότερα ὅλους ὡς ἀνθρώπους ἢ εἰδικότερα ὡς πολίτες –καὶ δὲν περιστρέφονται σὲ ἀκραιοφνῆ θέματα πίστεως– ἀλλὰ στὴν ἀνταλλαγὴ τεχνογνωσίας καὶ ἐμπειρίας μὲ στόχο τὴν βελτίωση τοῦ ἀστικοῦ περιβάλλοντος, τὴν ζωογόνηση τοῦ χωριοῦ, τὴν ἀναβάθμιση τῆς ποιότητας ζωῆς, καλλιεργοῦν τὶς ἀγαθὲς συνέπειες τῆς συνύπαρξης καὶ τῆς ἑτερότητας.

Γίνεται εὐκόλα ἀντιληπτό πὼς «ἡ ὀρθόδοξη θεολογία ὀφείλει νὰ πραγματοποιήσει ἓνα δημιουργικὸ ἀνοιγμα πρὸς τὸν πολυπολιτισμικὸ κόσμο μας, προσλαμβάνοντας τὰ προβλήματα καὶ τοὺς προβληματισμούς του. Χρειάζεται μία νέα προσέγγιση τῶν σημερινῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτιστικῶν πραγματικότητων, μέσα ἀπὸ μία θεολογία τῆς ἑτερότητας, ποὺ δὲν θὰ ἔχει ὡστόσο τίποτε κοινὸ μὲ τὸ πνεῦμα τοῦ συγκρητισμοῦ. Εἶναι ὄντως ἀνάγκη στὶς μέρες μας ἡ Ὀρθοδοξία νὰ προχωρήσει πιὸ πέρα καὶ ἀπὸ τὴν νεωτερικότητα καὶ νὰ ἀποδεχθεῖ τὸν πλουραλισμὸ καὶ τὴν ἑτερότητα τῶν ἄλλων κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε ταυτόχρονα νὰ μὴν ὑποτιμᾷ, συμβιβάζει, πολὺ δὲ περισσότερο ἐγκαταλείπει τὴν ὀρθόδοξη αὐτοσυνειδησία καὶ ἑτερότητα. Στοιχεῖα μᾶς τέτοιας θεολογίας τῆς πολυπολιτισμικότητας ὡς ἀλληλοσεβασμός, ἀποδοχὴ καὶ εἰρηνικὴ συνύπαρξη μὲ τὴν θρησκευτικὴ ἢ ὅποια ἄλλη ἑτερότητα, εἶναι διάσπαρτα μέσα στὴ Βίβλο καὶ τὰ πατερικὰ κείμενα. Ἀπαιτεῖται σαφῶς μία ἄλλη νοσοτροπία καὶ ἓνας ἄλλος προσανατολισμὸς γιὰ τὴν ἀναγνώρισή τους»⁵⁶.

Ὁ Παναγιώτατος Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ.κ. Βαρθολομαῖος ἔχει πεῖ: «Ἡ συνύπαρξις τῶν θρησκειῶν εἶναι ἀναγκαῖος ὅρος τῆς εἰρηνικῆς συνυπάρξεως τῶν λαῶν καὶ τῆς ἐπὶ τὰ βελτίω πορείας τοῦ κόσμου», καὶ συνεχίζει λίγο

56. ΠΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, «Πρόσωπο καὶ Ἑτερότητα. Δοκίμιο γιὰ μία θεολογία τῆς ἑτερότητας», περιοδικὸ Ἰνδικτος, τ. 21, Νοέμβριος 2006, σ. 115.

πιό κάτω, «ὁ ἀκραῖος ἐθνικισμὸς παραμένει ἐν τῶν βασικῶν προβλημάτων τῆς οἰκουμενικῆς ἡμῶν Ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῇ μετὰ βαθέ-
ος καὶ ἀσυμβιβάστου οἰκουμενικοῦ πνεύματος. Οἱ θρησκευτικοὶ ἡγέται ἔχουν
νὰ διαδραματίσουν κεντρικὸν καὶ ἐμπνευστικὸν ρόλον. Ἡμεῖς εἴμεθα ἐκεῖνοι
οἱ ὁποῖοι πρέπει νὰ συμβάλωμεν, ὥστε νὰ ἀχθοῦν εἰς τὸ προσκλήνιον αἱ πνευ-
ματικαὶ ἀρχαὶ τῆς οἰκουμενικότητος, τῆς ἀδελφωσύνης καὶ τῆς θρησκευτικῆς
ἀνοχῆς»⁵⁷.

Μία ἐνδιαφέρουσα, ἱστορική, ἐφαρμογὴ τῶν χριστιανικῶν ἀρχῶν τῆς Πολυ-
πολιτισμικότητος ἢ ἀλλιῶς τῆς πολυπολιτισμικῆς ποιμαντικῆς τῆς Ὁρθόδοξης
Ἐκκλησίας μας, ἐμφανίζεται κατὰ τὴν περίοδο τῆς γερμανικῆς κατοχῆς τοῦ
1940. Ἦταν τότε, πού σύμφωνα μὲ τίτλο δημοσιεύματος «ὁ Σταυρὸς ἔσωσε τὸ
ἄστρο τοῦ Δαυίδ!»! Ὅπως εὐκόλα γίνεται κατανοητὸ δὲν μιλάμε γιὰ κάποιον
θρησκευτικὸ συγκρητισμὸ ἀλλὰ γιὰ τότε πού «γενναῖοι ἱεράρχες, μὲ καθαρὸ
μυαλὸ καὶ καρδιὰ γεμάτη Ὁρθοδοξία, στὴν κρίσιμη στιγμή τῆς γερμανικῆς θη-
ριωδίας δὲν δίστασαν νὰ πλαστογραφήσουν ἔγγραφα, νὰ ψευδορκήσουν, ἀκό-
μα καὶ νὰ κρύψουν «κάτω ἀπὸ τὰ ράσα τους» χιλιάδες Ἑβραίους προκειμένου
νὰ τοὺς γλιτώσουν ἀπὸ τὰ κρεματόρια, τοὺς θαλάμους βασανιστηρίων, τὸ ἐκτε-
λεστικὸ ἀπόσπασμα»⁵⁸. Τὴν ἴδια στιγμή, σημειώνουμε ἐμεῖς, ἢ τότε ρωμαιοκα-
θολικὴ διοίκηση, γιὰ τοὺς δικούς της λόγους, συνεργαζόταν μὲ τοὺς κατακτη-
τές, ὅπως ἄλλωστε φανερῶνει καὶ ἡ πρόσφατη σχετικὰ «συγγνώμη» τοῦ ρωμαί-
οκαθολικοῦ Πάπα Ρώμης γιὰ τὰ πεπραγμένα στὸν καιρὸ τοῦ Β΄ Παγκοσμίου
Πολέμου. Πέρα, ὅμως ἀπὸ αὐτά, σὲ κάθε τέτοια ἱστορικὴ περίπτωση, ὅταν λά-
μπει τὸ μεγαλεῖο τῆς ὀρθόδοξης χριστιανικῆς πίστεως καὶ θεολογίας, τότε δικαι-
ολογημένα ὁ κάθε γνήσιος ὀρθόδοξος χριστιανὸς αἰσθάνεται χαρὰ καὶ ὑπερη-
φάνεια.

57. Ἐφημερίδα «Ἐλευθεροτυπία» (29.1.2002), κείμενο τοῦ Παναγιωτάτου Οἰκουμενικοῦ
Πατριάρχου ΒΑΡΘΟΛΟΜΑΙΟΥ, μὲ τίτλο «Νὰ διδάξωμεν τὴν θρησκευτικὴν ἀνοχὴν».

58. Ἄρθρο τοῦ ΑΠΕΡΓΗ ΓΙΑΝΝΗ, «Ὅταν ὁ Σταυρὸς ἔσωσε τὸ ἄστρο τοῦ Δαυίδ. Κατοχή: Ἡ
συμβολὴ τῶν Ἑλλήνων ἱεραρχῶν στὴν προστασία τῶν Ἑβραίων τῆς χώρας», Ἐφημ. «Τύπος τῆς
Κυριακῆς», 30.9.2001, σσ. 16-17.

Θρησκευτική Άγωγή στην Έθνική Έκπαίδευση με Πολυπολιτισμικούς Όρους⁵⁹

Άξιζει πιστεύουμε να αναφερθοῦμε, σύντομα ἔστω, στο ζήτημα τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, σὲ μίᾳ πολυπολιτισμικῆ κοινωνία. Εἶναι ἓνα καίριο θέμα, πού θά μπορούσε νὰ τίξει κάποιος εἴτε εἶναι πολυπολιτισμικά εὐαίσθητοποιημένος, εἴτε ἐπιφυλακτικός καὶ ἀναποφάσιτος. Ποιὰ εἶναι ἡ θέση τῆς ποιμαντικῆς Θεολογίας καὶ πῶς ἀντιμετωπίζεται ἡ Πολυπολιτισμικότητα, ὡς εὐλογία, ἀκόμα καὶ στὸ θέμα αὐτό;

Ἐρωτώμενοι κάποιοι ἐκπαιδευτικοί –σὲ ἔρευνα τῆς Γενικῆς Γραμματείας Ἰσότητας καὶ τοῦ Κέντρου Ἐρευνῶν γιὰ Θέματα Ἰσότητας (ΚΕΘΙ)⁶⁰– κατὰ πόσο αἰσθάνονται προετοιμασμένοι νὰ χειριστοῦν θέματα διαφορετικότητας στὸ σχολεῖο τὰ ἐπόμενα πέντε ἔτη, τὸ 71,5% αὐτῶν δηλώνει σχεδὸν «ἀπροετοίμαστο». Αὐτὸ ἀποδίδεται στὴν ἔλλειψη σχετικῶν μαθημάτων στὸ περιεχόμενο τοῦ προγράμματος προπτυχιακῶν σπουδῶν τῶν ἐκπαιδευτικῶν, καθὼς καὶ στὴν ἔλλιπῆ παιδαγωγικὴ καὶ διδακτικὴ κατάρτισή τους μέσῳ θεσμῶν συνεχιζόμενης κατάρτισης⁶¹. Πιστεύουμε, πὼς παρὰ τὴν παρέλευση σχεδὸν ὀκτῶ ἐτῶν ἀπὸ τὴν διεξαγωγή τῆς ἔρευνας, ἀκόμα οἱ ἐκπαιδευτικοί, σὲ μεγάλο ποσοστό, δὲν εἶναι ἔτοιμοι νὰ διδάξουν μὲ ὄρους διαπολιτισμικῆς ἀγωγῆς καὶ σὲ χώρους πο-

59. Ἰδιαίτερος μελετημένη καὶ ἀναλυτικὴ ἀναφορὰ στὴ φυσιογνωμία καὶ τὸν χαρακτήρα τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος, γίνεται ἀπὸ τὸν ΣΤΑΥΡΟ ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ, σὲ σχετικὸ ἄρθρο του στὸ ἔγκριτο περιοδικὸ σπουδῆς στὴν Ὀρθοδοξία *Σύναξη*, τ. 93, Ἰανουάριος - Μάρτιος 2005, σσ. 39-52, καὶ ἰδιαίτερος κατὰ τὴν διατύπωση τῶν 21 νέων βάσεων καὶ ἀρχῶν τοῦ θεολογικοῦ καὶ παιδαγωγικοῦ χαρακτήρα τοῦ Θρησκευτικοῦ Μαθήματος (Θ.Μ.). Ἐνδεικτικά, ἀναφέρουμε: (τὸ Θ.Μ.) –νὰ ξεφύγει ἀπὸ τὰ βαρίδια τοῦ παρελθόντος ὅπως ὁ ἠθικισμός, ὁ πουριτανισμός, ὁ παιδαγωγικὸς διδασκισμός, ὁ μὴ διαλογικὸς χαρακτήρας, ὁ ἐθνοκεντρισμός του–, νὰ ἀποβάλλει τὴν ξύλινη γλῶσσα καὶ τὸν ἀκαδημαϊσμό του, παράλληλα –νὰ συνδεθεῖ κατάλληλα μὲ τὴν συνέχεια καὶ τὴν παράδοση τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ–, νὰ προβάλλει τὸ οἰκουμενικὸ πνεῦμα τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ ὄχι τοὺς ποικίλους ἐθνοφυλετισμούς της. Ἄς μᾶς ἐπιτραπῆ μόνο μίᾳ ἐπιφύλαξη, ὅπως ἔχει διαφανεῖ καὶ μέσα ἀπὸ τὸ κυρίως κείμενό μας ὡς πρὸς τὸ «νὰ παραμερίσει τὸν κατηγορητικὸ, ὁμολογιακὸ καὶ ἀπολογητικὸ του προσανατολισμό». Πιστεύουμε πὼς δὲν πρέπει οἱ μαθητὲς νὰ χάνουν τὴν εὐκαιρία νὰ στηρίζονται στὴν πίστη τους μέσα ἀπὸ τὸ μάθημα τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς, ἀπὸ τὴ στιγμὴ πού, οὕτως ἢ ἄλλως, ἀναλώνουν πολὺτιμες ὥρες διαβάσματος, γύρω ἀπὸ τὰ θέματα τῆς πίστεως.

60. Τὴν ἔρευνα διενήργησε ὁ Κ. Παπαχρηστός.

61. Ἐφημ. «Τὸ Βῆμα» (Κυριακὴ 6.1.2002), ἄρθρο τῆς ΠΑΝΑΓΩΤΑΣ ΚΑΡΑΛΑΘΡΑ, σ. Α40.

λυπολιτισμικῶν προκλήσεων. Καὶ δὲν ἀναφερόμαστε μόνο στὸ μάθημα τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς. Ἀναφερόμαστε στὰ μαθήματα τῆς ἀγωγῆς τοῦ πολίτη, τῆς ἱστορίας, ἀκόμα καὶ τῶν παιδαγωγικῶν καὶ τῆς ψυχολογίας, καθὼς ἡ διδασκαλία ὄλων αὐτῶν ἔχει νὰ κάνει καὶ μὲ τὸ πολιτισμικὸ ὑπόβαθρο, ποὺ ἐπικρατεῖ σὲ κάθε οἰκογένεια.

Πάντως, ἂς μᾶς ἐπιτραπῆ νὰ εἴμαστε σχετικὰ αισιόδοξοι, ὡς πρὸς τὸ ἔργο τοῦ θεολόγου. Καὶ τὸ πιστεύουμε γιατί εἶναι αὐτὸς ποὺ νιώθει, ἐδῶ καὶ πάρα πολὺ καιρὸ, τὰ περισσότερα βέλη, τὶς ἀμφισβητήσεις καὶ τὶς ἐπικρίσεις, ὡς πρὸς τὸ περιεχόμενο τοῦ μαθήματός του, τὴν ποιότητα καὶ τὴν ἀξία τῆς διδασκαλίας του καὶ μοιάζει νὰ εἶναι ἀρκετὰ προβληματισμένος ἀλλὰ καὶ ὑποψιασμένος γιὰ τὴ φύση τοῦ μαθησιακοῦ «προϊόντος», ποὺ νὰ προσφέρει μέσα σὲ ἓνα πολυμερὲς παιδευτικὸ περιβάλλον.

Ἐνα ἐξαιρετικὰ, λοιπόν, ἐνδιαφέρον καὶ χρήσιμο πεδίο ἐφαρμογῆς τῆς σύγχρονης πολυπολιτισμικῆς θεολογικῆς θεώρησης τῶν πραγμάτων, βρίσκεται στὸ μάθημα τῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς στὰ σχολεῖα. Τὰ τελευταῖα χρόνια πολὺ γράφονται καὶ ἀκόμα περισσότερα ἀνακαλύπτονται σχετικὰ μὲ τὸν χαρακτῆρα τοῦ μαθήματος τῶν «θρησκευτικῶν». Ἡ πρόταση γιὰ τὴ διδασκαλία τῶν θρησκευτικῶν ὡς πολιτιστικοῦ μαθήματος, μπορεῖ σὲ κάποιους ποὺ γνωρίζουν τὰ πράγματα «ἀπὸ μέσα» νὰ εἶναι μία ἀναγκαία θέση γιὰ τὴν ἐπιβίωση τοῦ τόσο σημαντικοῦ μαθήματος στὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τῆς χώρας μας⁶², γιὰ ἄλλους ὅμως ἀποτελεῖ «κόκκινο πανί», καθὼς πιστεύουν ὅτι μειώνεται ἡ ἀξία του καὶ ἀπεμπολοῦνται τὰ συνταγματικὰ δικαιώματα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας. Τὸ θέμα, πιστεύουμε, εἶναι ὅτι καὶ οἱ δύο πλευρὲς κινοῦνται ἀπὸ τὴν ἀγάπη τους γιὰ τὴν Ὁρθοδοξία, καθὼς καὶ ἀπὸ τὸ ἐνδιαφέρον τους γιὰ τὸ μέλλον τῶν παιδιῶν καὶ τὴν πνευματικὴ τους θωράκιση. Ὅμως, ὑπάρχει ἡ ἐκτίμηση πὼς «σὲ μία κοινωνία σχεδὸν πιά πολυφυλετικὴ καὶ πολυπολιτισμικὴ, νομιμοποιητικὴ καὶ ἐνοποιητικὴ ἀρχὴ τοῦ μαθήματος θὰ πάψει νὰ εἶναι τὸ θρησκευ-

62. Πρὸβλ. ΚΑΛΑΪΝΤΖΙΔΗ ΠΑΝΤΕΛΗ, «Τὸ θρησκευτικὸ μάθημα στὴν ἐποχὴ τῆς πολυπολιτισμικότητας. Θεολογικὰ δεδομένα καὶ προϋποθέσεις ἀλλαγῆς παραδείγματος», περιοδικὸ *Καθ' ὁδόν*, τεύχος 17/2001. «Ἴσως ἡ ἐπιλογή τοῦ ὅρου «πολιτιστικὸ» νὰ μὴν ἦταν ἡ καλύτερη λύση. Στὴ σκέψη μας πάντως μὲ τὸν ὅρο αὐτὸ προσπαθοῦμε νὰ ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα: ποῖα εἶναι ἡ νομιμοποιητικὴ βάση παρουσίας τοῦ θρησκευτικοῦ μαθήματος ὡς ὑποχρεωτικοῦ στὸ πρόγραμμα τοῦ δημόσιου σχολείου;».

μα ἢ ἡ ὁμολογία τῶν μαθητῶν. Βάση τοῦ μαθήματος θὰ εἶναι ἡ συνεισφορὰ τῆς θρησκείας καὶ τῆς θεολογίας στὸν ἑλληνικὸ καὶ εὐρωπαϊκὸ πολιτισμό»⁶³.

Ταυτόχρονα, ὅμως, εἶναι ἐνδιαφέρον ἀλλὰ καὶ ἐνδεικτικὸ τῆς ὑφιστάμενης κατάστασης, τὸ γεγονὸς ὅτι στὴν Εὐρωπαϊκὴ Ἐνωση⁶⁴, ἡ ὁποία, ὡς Ὁργανισμὸς ἀλλὰ καὶ ὡς σύνολο Κρατῶν, ἐμφορεῖται γενικὰ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ σεβασμοῦ στὴν Πολυπολιτισμικότητα, «τὸ ὁμολογιακὸ μάθημα Θρησκευτικῶν εἶναι ὁ κανόνας καὶ δὲν θεωρεῖται ἀναχρονισμὸς. Ἡ θρησκευσιολογία εἶναι ἡ ἐξαιρέση»⁶⁵.

Καὶ πάλι, ὅμως, παρόλα αὐτὰ, ἡ θεολογία πού διδάσκεται μέσα ἀπὸ τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν «δὲν μπορεῖ νὰ ἐγκλωβίζεται στὰ παραδείγματα καὶ τὶς λύσεις τοῦ παρελθόντος, οὔτε νὰ ἐξακολουθήσει νὰ ἀγνοεῖ τὰ κεκτημένα τῆς νεωτερικότητας καὶ νὰ φαντάζεται τὴ μετανεωτερικότητα ὡς ἐπιστροφή ἢ καταφυγὴ στὸ προμοντέρνο παρελθὸν καὶ ὡς δικαίωση τῆς προνεωτερικότητας»⁶⁶. Καὶ γὰρ νὰ δώσουμε μία ἀκόμα ποιμαντικὴ χροιά στὸ θέμα, ἀναφερόμαστε σὲ ἄρθρο γιὰ «τὸ μάθημα τῶν θρησκευτικῶν» τοῦ θεολόγου-καθηγητῆ Ἀλέξανδρου Καριώτογλου, ὁ ὁποῖος σημειώνει ὅτι «καὶ βέβαια δὲν θὰ πρέπει νὰ ὑπάρχει βίαιη θρησκευτικὴ κατήχηση ἐπιθυμούντων καὶ μὴ. Ὅμως, γιὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντες θὰ πρέπει νὰ εἶναι κατήχηση. Κατήχηση, βέβαια, μὲ τὴν πραγματικὴ ἔννοια τοῦ ὅρου καὶ ὄχι αὐτὴ μὲ τὴν ὁποία ἔχει φορτισθεῖ ἀπὸ τὴν πρακτικὴ τῶν κομματικῶν μηχανισμῶν καὶ πού μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὴν κατανοοῦν οἱ ἐπικριτὲς τῆς (ἴσως νὰ ἔχουν καὶ τὴν ἐμπειρία κάποιων θεολόγων στὸ σχολεῖο). Κατήχηση, γιὰ τὴν ἐκκλησία, εἶναι ἡ δυνατότητα πού δίνεται σὲ κάποιον νὰ ἀκούσει τὴ διδασκαλία τῆς καὶ νὰ ἀποφασίσει ἐλεύθερα, ἂν θὰ ἤθελε νὰ τὴν

63. ΚΑΛΑΪΝΤΖΙΔΗ ΠΑΝΤΕΛΗ, «Τὸ θρησκευτικὸ μάθημα στὴν ἐποχὴ τῆς πολυπολιτισμικότητας. Θεολογικὰ δεδομένα καὶ προϋποθέσεις ἀλλαγῆς παραδείγματος», περιοδικὸ *Καθ' ὁδόν*, τεῦχος 17/2001.

64. Ἐνδιαφέρουσα καὶ χρήσιμη μελέτη γιὰ τὸ ζήτημα τῆς Θρησκευτικῆς Ἀγωγῆς στὴν Εὐρώπη, ἔχει γίνεαι ἀπὸ τὸν Καθηγητὴ ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ Π. ΠΕΡΣΕΛΗ, στὸ βιβλίο του: *Σχολικὴ Θρησκευτικὴ Ἀγωγή. Μελετήματα*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 1998, ὅπου ὁ μελετητὴς συναντᾷ «ἀνάλυση πτυχῶν τῆς εὐρωπαϊκῆς πρακτικῆς γιὰ θέματα σχολικῆς θρησκευτικῆς ἀγωγῆς» (σσ. 16-25).

65. ΧΟΛΕΒΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Στὴν Εὐρώπη ὡς Ἕλληνες*, ἐκδ. «Ἀρχονταρίκι», Ἀθήνα 2010, σ. 130.

66. ΚΑΛΑΪΝΤΖΙΔΗ ΠΑΝΤΕΛΗ, «Τὸ θρησκευτικὸ μάθημα στὴν ἐποχὴ τῆς πολυπολιτισμικότητας. Θεολογικὰ δεδομένα καὶ προϋποθέσεις ἀλλαγῆς παραδείγματος», περιοδικὸ *Καθ' ὁδόν*, τεῦχος 17/2001.

ἀκολουθεῖ. Στὴν ἱστορία τῆς ἐκκλησίας, ἡ κατήχηση δὲν ἦταν ποτὲ δέσμευση, ἀλλὰ πρόσκληση καὶ πρόκληση ἐλεύθερης ἐπιλογῆς γιὰ ἐλεύθερη ἔνταξη στὸ σῶμα τῆς. Παράλληλα, θὰ μπορούσε νὰ διευρυνθεῖ καὶ νὰ ἐξακολουθήσει νὰ ὑπάρχει, γιὰ ὅσους θὰ τὸ ἐπέλεγαν, ἡ θρησκευολογικὴ ἐνημέρωση, ὥστε νὰ διαφυλαχθοῦν οἱ νέοι ἀπὸ τὸν φανατισμὸ καὶ τὰ συνεπακόλουθά του ἀπὸ διάφορες ἐπικίνδυνες θρησκευτικὲς σέκτες οἱ ὁποῖες ταλαιπωροῦν πολλές, νεανικὲς κυρίως, συνειδήσεις»⁶⁷.

Μία Ποιμαντικὴ προσέγγιση στὴν ἀρετὴ τῆς Πολυπολιτισμικῆς Διάκρισης

Ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας ἔχουμε χρέος νὰ προσέξουμε νὰ μὴν παρασυρθοῦμε ἀπὸ μία ἄκριτη, πιεστικὴ καὶ χωρὶς διάκριση ἐφαρμογὴ τῆς πολυπολιτισμικῆς ἀγάπης, ὅπως ἄλλωστε συμβαίνει καὶ μὲ κάθε μορφῆς ἐκδήλωση ἀγάπης.

Δημοσίευμα ἐφημερίδας ἔγραφε «Ὁ Ἄλλαχ τρώει πόρτα». Μιλοῦσε γιὰ τὴν ἀνυπαρξία δομῶν γιὰ τοὺς ἡλικιωμένους τῆς μειονότητας στὴ Ροδόπη. Τὸ ἕνα καὶ μοναδικὸ γηροκομεῖο στὴν Κομοτηνὴ ἀνήκει στὴν Ἱερὰ Μητρόπολη Μαρωσίας καὶ Κομοτηνῆς καὶ σύμφωνα μὲ μαρτυρίες δὲν ἔχει ποτὲ γηροκομηθεῖ ἐκεῖ κάποιος γέροντας μουσουλμᾶνος. Ἄς μὴν βιαστοῦμε νὰ βγάλουμε, ὅμως, συμπεράσματα. Ὑπάρχει κίνδυνος νὰ συμπεριφεροῦμε σὰν νεόκοποι ... «πολυπολιτισμιστές». Τὸ γηροκομεῖο δὲν ἀρνεῖται τὴ φιλοξενία σὲ μουσουλμᾶνους. Δεδομένου, ὅμως, ὅτι εἶναι ἕνα ἴδρυμα χριστιανικὸ –ἡ Πολιτεία δὲν διαθέτει στὴν περιοχὴ δικῆς τῆς δομῆς– τὸ γεγονός αὐτὸ καὶ μόνο, καθιστᾷ δύσκολη καὶ ἴσως ἀνέφικτη τὴν παραμονὴ σ' αὐτὸ γερόντων, πὺν ἀνήκουν σὲ ἄλλη θρησκεία, σημειώνει ἡ Πρόεδρος τοῦ Γηροκομείου. Ἐπιπλέον ἀξίζει νὰ δοῦμε καὶ τὴν ἄποψη πρῶν μούσουλμάνου βουλευτῆ τοῦ νομοῦ, ὁ ὁποῖος μιλώντας σὲ ρεαλιστικὴ βάση, ἀναφέρει ὅτι «ἀκόμα κι ἂν ὑπάρχουν γέροντες, οἱ ὁποῖοι ἔχουν ἀνάγκη μιᾶς τέτοιας δομῆς, δύσκολα θὰ χτυποῦσαν τὴν πόρτα τοῦ γηροκομείου τῆς Μητρόπολης. Οἱ περισσότεροι δὲν θὰ τὸ ἠθελαν. Ὅλοι οἱ ἡλικιωμένοι μουσουλμᾶνοι εἶναι ἄνθρωποι μὲ βαθὺ θρησκευτικὸ συναίσθημα καὶ ἀπόλυτα συνεπεῖς στὰ θρησκευτικὰ τους καθήκοντα».

67. Στὴν ἐφημ. «Κυριακάτικη Ἐλευθεροτυπία», στίς 3.11.2002, σ. 43.

Συνεπώς, ἀντὶ νὰ λυπηθοῦμε γιὰ τὴν κατάσταση ἢ νὰ βιαστοῦμε νὰ ψέξουμε τὴν ἐκεῖ ἐκκλησιαστικὴ διοίκηση ἢ καὶ νὰ ἀναστατώσουμε τὴ ζωὴ τῶν χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι μπορεῖ νὰ μὴν ἐμφοροῦνται καὶ ἀπὸ τὴν μεγαλύτερη ἀνεπιτικότητα σὲ ὀτιδήποτε ἀναστατώνει τὸ δικό τους πρόγραμμα (συμμετοχὴ σὲ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, ἡμερήσιες ἱερῆς ἀκολουθίες, νηστείες, ἑορτές, ἐκδρομὲς θρησκευτικοῦ ἐνδιαφέροντος) καὶ ἀνατρέπει τὴν ροὴ τῆς καθημερινότητάς τους, μὲ τὸ νὰ τοὺς ἐπιβάλλουμε συγκατοίκους, τῶν ὁποίων τὸ ἡμερήσιο πρόγραμμα ζωῆς ρυθμίζεται ἀπὸ μία ἄλλη θρησκεία, ὀφείλουμε πρῶτα νὰ δοῦμε τὸ θέμα σφαιρικῶς. Μπορεῖ γενικῶς, οἱ γέροντες τρόφιμοι τοῦ γηροκομείου νὰ μὴν ἔχουν κανένα πρόβλημα μὲ τοὺς μουσουλμάνους συνανθρώπους τους, μὲ τοὺς ὁποίους ἄλλωστε συμβίωναν χωρὶς προβλήματα ὅλη τὴν προηγούμενη ζωὴ τους. Πρέπει, ὅμως, νὰ συναισθανόμαστε καὶ τὴν κατάσταση τοῦ πολυπολιτισμικῶς διαφορετικοῦ καὶ νὰ σκεφτόμαστε λύσεις, πού νὰ ἀναπαύουν καὶ αὐτὸν συνολικῶς. Νὰ ἀναγνωρίζουμε ὅτι καὶ αὐτοὶ προφανῶς ἐπιθυμοῦν μία δομὴ ἀποκλειστικῶς γιὰ ἀνθρώπους μὲ τὴν ἴδια θρησκεία μὲ αὐτούς. Βέβαια, ἡ ὑστέρηση ἢ καθυστέρηση τῆς ἐνεργοποίησης τῶν δομῶν τοῦ Κράτους, δὲν ἐμπόδισε ἢ δυσκόλεψε ποτὲ τὴν Ἐκκλησία, ὅπως ἔχει γίνεῖ στὸ παρελθὸν καὶ σὲ ἄλλες περιπτώσεις, νὰ δημιουργήσει δομὲς καὶ νὰ προχωρήσει σὲ δράσεις ἀποκλειστικῶς γιὰ ἑτερόθρησκους, γιὰ ἀλλόδοξους καὶ ἄλλοεθνεῖς⁶⁸. Ἀλλὰ καὶ πάλι χρειάζεται ποιμαντικὴ εὐστροφία, τάκτ καὶ διάκριση.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ καὶ σὲ ἀντιστοιχία, προφανῶς στὸ πλαίσιο τῆς υἱοθέτησης ἑνὸς ποιμαντικοῦ-πολυπολιτισμικοῦ τάκτ νὰ εἶναι φυσικὸ «ἂν κάποιος ὀρθόδοξος χριστιανὸς βρεθοῦμε σὲ μία βουδιστικὴ ἢ ἰνδουιστικὴ χώρα γιὰ φιλοξενία ἢ ἐπιμόρφωση, μᾶλλον παράλογο θὰ ἦταν οἱ ἐκεῖ ὑπεύθυνοι νὰ ἀρχίζουν νὰ ἀφαιροῦν τοὺς βουῖδες ἢ τοὺς βράχια τους καὶ τὰ ἄλλα θρησκευτικὰ τους σύμβολα γιὰ νὰ μὴν ... ἐπηρεάζουν ἢ «σκανδαλίζουν» τοὺς χριστιανούς»⁶⁹. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς ὡς Χριστιανοί, ὡς μέλη θρησκευτικῆς μειονότητας, μπορεῖ νὰ βρεθοῦμε σὲ ἀντίστοιχες καταστάσεις καὶ νὰ πρέπει νὰ δείξουμε κατανόηση. Ἐπομένως, δὲν μποροῦμε πάντα νὰ μιλάμε γιὰ διακρίσεις σὲ πολιτισμικὰ δια-

68. Μέρηματα γιὰ οἰκονομικοὺς μετανάστες, μὲ συσσίτια, δέματα μὲ τροφίμα καὶ ροῦχα, διάθεσης χώρων γιὰ ὕπνο καὶ ἀτομικὴ καθαριότητα, ἀκόμα καὶ μὲ μαθήματα ἑλληνικῆς γλώσσας.

69. ΜΠΟΛΤΕΤΣΟΥ ΤΡΙΑΝΤ., «Συμβολομάχοι καὶ Ὑπέρομαχοι», Ἐφημ. «Φθιωτικὴ Ἐκκλησιαστικὴ Φωνή», Ἰανουάριος-Φεβρουάριος 2010, φύλλο 67, σ. 2.

φορετικές ομάδες αλλά μάλλον για καταστάσεις, που απαιτούν συγκατάβαση και καλή διάθεση.

Μία Ίεραποστολική διάσταση της πολυπολιτισμικής πραγματικότητας

Στήν «Πρὸς Ρωμαίους» Ἐπιστολή τοῦ Ἀποστόλου Παύλου διαβάζουμε: (10,13) *πᾶς γὰρ ὃς ἂν ἐπικαλέσῃται τὸ ὄνομα Κυρίου σωθήσεται.* (Αὐτὸ προλέγει καὶ ὁ προφήτης Ἰωήλ: καθένας πὺν θὰ ἐπικαλεσθῇ μὲ πίστιν τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου, θὰ σωθῇ)...

(10,14) *πῶς οὖν ἐπικαλέσονται εἰς ὃν οὐκ ἐπίστευσαν; πῶς δὲ πιστεύουσιν οὗ οὐκ ἤκουσαν; πῶς δὲ ἀκούσουσι χωρὶς κηρύσσοντος;* (Πῶς, λοιπόν, θὰ ἐπικαλεσθῶν Ἐκεῖνον, στὸν ὁποῖον δὲν ἐπίστευσαν; Πῶς δὲ θὰ πιστεύουν εἰς Ἐκεῖνον, διὰ τὸν ὁποῖον δὲν ἤκουσαν κήρυγμα καὶ διδασκαλίαν; Πῶς δὲ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀκούσουν, χωρὶς νὰ ὑπάρχη δι' αὐτοὺς ὁ κήρυξ, ὁ διδάσκαλος τῆς ἀληθείας;)

(10,15) *πῶς δὲ κηρύξουσιν ἐὰν μὴ ἀποσταλῶσι; καθὼς γέγραπται: ὡς ὠραῖοι οἱ πόδες τῶν εὐαγγελιζομένων εἰρήνην, τῶν εὐαγγελιζομένων τὰ ἀγαθὰ!* (Πῶς θὰ κηρύξουν ἐπιτυχῶς τὴν ἀλήθειαν τοῦ Εὐαγγελίου οἱ κήρυκες, ἐὰν δὲν ἀποσταλοῦν εἰς τὴν ὑπηρεσίαν αὐτήν; Πρέπει δὲ νὰ λάβουν, ὅπως καὶ ἔλαβαν, πρὸς τοῦτο ἐντολήν ἀπὸ τὸν Θεόν, καθὼς ἔχει γραφῆ καὶ στὸν προφήτην Ἡσαΐαν: πόσον ὠραῖο εἶναι οἱ πόδες ἐκείνων, πὺν κηρύττουν τὸ χαρμόσυνον μῆνυμα τῆς εἰρήνης τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, αὐτῶν πὺν ἀναγγέλλουν τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰς δωρεάς, πὺν μᾶς προσφέρει διὰ τῆς θυσίας του ὁ λυτρωτής!)

Σὲ ἀντιστοιχία καὶ ἀναλογία μὲ τὴν ἀγιογραφικὴ ἀναφορὰ στὰ Παύλεια λόγια ὑποψιαζόμεστε ὅτι γιὰ τὴν σύγχρονη Ἐκκλησία, πὺν δραστηριοποιεῖται στὸν σημερινὸ πολυπολιτισμικὸ κόσμον, ἀνοίγονται διαρκῶς νέοι δρόμοι καὶ ἐμφανίζονται καινοτόμοι τομεῖς Εὐαγγελισμοῦ τῶν ἀνθρώπων.

Δὲν χρειάζεται πιά νὰ ταξιδέψουν Ἱεραπόστολοι ἀποκλειστικὰ σὲ χῶρες περισσότερο ἢ λιγότερο μακρινές. Δὲν ὑπάρχουν πιά οἱ λίγες πολυπολιτισμικές ὅσο καὶ πολύβουες μεγαλοπόλεις τῆς ἀρχαιότητας: ἡ Ρώμη, ἡ Ἀθήνα, τὰ Ἱεροσόλυμα, ἡ Ἀλεξάνδρεια καὶ λίγο ἀργότερα ἡ Κωνσταντινούπολη, τῶν πρωτοχριστιανικῶν χρόνων. Ἡ Ἐκκλησία τώρα μπορεῖ νὰ ἀγκαλιάσει τὸν τουρίστα ἢ, πὺν ἐξευγενισμένα, τὸν περιηγητὴ καὶ νὰ βρεῖ μπροστά Της «πεδίο δόξης λαμπρῶ», τὸ ὁποῖο θὰ εἶναι ἡ ἀποκάλυψη τοῦ ὕψους καὶ τοῦ βάθους τῆς θε-

ολογίας Της ως πίστης, ως παράδοσης, ως τέχνης, ως ευρύτερης σκέψης, ως τρόπου ζωής και μορφής πολιτισμοῦ. Σὲ αὐτὴν τὴν δυνατότητα ὀδηγεῖ ἀπὸ τὴν μίᾳ πλευρᾷ ἢ –ἐνοχικὴ κατὰ πολλοὺς– «παγκοσμιοποίηση», ἡ ὁποία σὲ γενικὲς γραμμὲς ἐμφανίζει «τὴν τάση τῆς ἐποχῆς μας γιὰ ἐλεύθερη ἢ σχεδὸν ἐλεύθερη διακίνηση προϊόντων, ὑπηρεσιῶν καὶ κεφαλαίων, τὴν ἀνετότερη ἀπ’ ὅτι παλαιότερα μετακίνηση ἀνθρώπων μεταξὺ χωρῶν καὶ τὴν ταχύτερη διάδοση τῶν πληροφοριῶν χάρις στὶς νέες τεχνολογίες (διαδίκτυο, κινητὴ τηλεφωνία κ.ἄ.)»⁷⁰.

«Στὸ ἀνοικτὸ περιβάλλον τῆς *παγκοσμιοποίησης*, κατὰ μίαν ἄλλην ἀντίληψη, οἱ πολιτισμοί, οἱ γλῶσσες, οἱ θρησκείες συναντῶνται οὕτως ἢ ἄλλως στὸ πλαίσιο ἑνὸς πολιτισμικοῦ πλουραλισμοῦ καὶ μποροῦν νὰ διαλεχθοῦν, πέρα ἀπὸ κάθε πολιτιστικὸ μονοφυσισμὸ, σὲ ἓνα νέο πεδίο δημιουργικῆς κριτικῆς τῆς πραγματικότητας. Ἡ παγκοσμιοποίηση μπορεῖ νὰ ἀπειλεῖ μὲ ἰσοπέδωση ἢ συρρίκνωση τὶς πολιτιστικὲς ἰδιαιτερότητες, ἀποβλέποντας στὴν ἐπιβολὴ μιᾶς πολιτιστικῆς μονοκαλλιέργειας σὲ πλανητικὴ κλίμακα. Ὅσο, παρῆκει τὴ δυνατότητα κοινῆς προβληματικῆς καὶ δραστηριοποίησης σὲ κοινὰ ἀνθρώπινα προβλήματα καὶ καταστάσεις. Ἄλλωστε, εἶναι συζητήσιμο κατὰ πόσον οἱ ἐλευθερίες καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἀτόμου, πού συνιστοῦν τὸ ἰδεολογικὸ πλαίσιο τῆς παγκοσμιοποίησης, ἐπιτρέπουν τὴ βίαιη ἐπιβολὴ ἑνὸς καὶ μόνον εἴδους πολιτισμοῦ»⁷¹.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρᾷ, «καὶ οἱ ἐθνικοὶ καὶ οἱ εἰδωλολάτρες ἔχουν καθῆκον νὰ ἀναζητήσουν, νὰ ἀνατρέξουν, νὰ ἀνεύρουν τὴν πηγὴ τῆς ἀλήθειας καὶ τοῦ ἀγαθοῦ. Καὶ ἀντιστρόφως καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἔχουν καθῆκον νὰ τρέξουν, νὰ πορευθοῦν πρὸς ὅλα τὰ ἔθνη (Ματθ. 38,19), γιὰ νὰ κηρύξουν τὸ εὐαγγέλιο τῆς σωτηρίας, τὸ ὁποῖο εἶναι «πλεῖον» τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἰωῶν, ἢ τῆς σοφίας τοῦ Σολομῶντος. Νὰ τὸ βιώσουν καὶ νὰ τὸ μεταδώσουν (πρβλ. Ματθ. 5,19)»⁷². Ἀπὸ μίᾳ τέτοια ἀμφίδρομη κίνηση δὲν ἀποκλείονται φυσικὰ οἱ μετανάστες καὶ οἱ πρόσφυγες, οἱ ὁποῖοι εἶναι βέβαιο ὅτι θὰ ἀναζητήσουν μίᾳ φιλόξενη ἀγκαλιά, χωρὶς ταπεινὲς σκοπιμότητες καὶ ἰδιοτελεῖς σχεδιασμούς.

Συνεπῶς, ἡ *πρόκληση σήμερα συνίσταται στὸ πῶς προσεγγίζουμε καὶ ἀντιμετωπίζουμε τὸν πολιτισμικὰ διαφορετικὸ καὶ κυρίως τὸν πιθανὸ ἀναζητητὴ*

70. ΧΟΛΕΒΑ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ, *Τρεῖς Μῦθοι γιὰ τὴν Παγκοσμιοποίηση*, στὸ περ. «Παρακαταθήκη» (ἀρ. 10), Ἰαν.-Φεβ. 2000, σ. 8.

71. ΓΙΑΓΚΑΖΟΓΛΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ, «Πρόσωπο καὶ Ἐτερότητα. Δοκίμιο γιὰ μίᾳ θεολογία τῆς ἐτερότητας», περιοδικὸ *Ἰνδικτός*, τ. 21, Νοέμβριος 2006, σ. 87.

72. ΜΠΟΥΜΗ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ, ὁμοτ. καθηγητῆ, *Οἱ ἄνομοι θὰ ἀπολεσθοῦν*; Ἀθήνα 2007, σ. 18.

της Καινής Πίστης, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ἀπλῶς ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ βρίσκεται καὶ ἐργάζεται ἀκόμα καὶ μέσα στὰ σπίτια τῶν Χριστιανῶν. Ἔτσι, γιὰ τοὺς ἀύθεντικούς μαθητὲς τοῦ Κυρίου, τὸν ποιμένα κληρικό μαζί μὲ τὸν συνειδητὸ πιστὸ δὲν ὑπάρχει ἀποκλειστικά ὁ μονόδρομος, ποὺ ἀπαιτοῦσε νὰ πορευθοῦν⁷³ στὴν κυριολεξία πρὸς ὅλα τὰ ἔθνη ἀλλὰ ἀποτελεσματικὴ πιά εἶναι καὶ ἡ κίνηση μεταφορικῶς πρὸς τὰ ἔθνη αὐτά.

Μάθημα πολυπολιτισμικῆς συμπεριφορᾶς ἀπὸ ἕναν Κανόνα καὶ ἀπὸ ἕναν Πατέρα

Πέρα ἀπὸ τοὺς τρόπους ἀντίδρασης, ποὺ ρητῶς ἀναφέρονται στὴν Καινὴ Διαθήκη ἀπέναντι σὲ συγκεκριμένους πολυπολιτισμικούς κινδύνους καὶ μάλιστα ἀπέναντι σὲ αἰρετικούς⁷⁴, ἐντοπίσαμε κατὰ ἀντιδιαστολὴ ποιμαντικὲς ἀφορμὲς ὑπερβάσεως ἀκόμη καὶ αὐτῶν τῶν καινοδιαθηκικῶς ὑπαγορευομένων συμπεριφορῶν. Καὶ τοὺς λόγους μας τοὺς παρουσιάζουν δύο ἀύθεντικὲς πηγὲς τῆς θεολογίας μας: ἕνας Κανόνας καὶ ἕνας Πατέρας τῆς Ἐκκλησίας.

Ἔτσι, στὸ Πηδάλιο καὶ συγκεκριμένα στὸν ΙΣΤ΄ Κανόνα⁷⁵ τῆς «ἐν Γάγγρα Τοπικῆς Συνόδου» συναντοῦμε, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς ὑπογράμμισης τῆς ὑποχρέωσης τῶν τέκνων νὰ φροντίζουν τοὺς γονεῖς τους, μία διατύπωση ποὺ ἀποκαλύπτει –μὲ τρόπο συγκινητικὸ θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε– τὸ σκεπτικὸ τῶν ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὸν πολιτισμικὰ ἄλλο. Λέει ὁ κανόνας: «Εἰ τινα τέκνα γονέων, μάλιστα πιστῶν, ἀναχωροῖ, προφάσει θεοσεβείας ... ἀνάθεμα ἔστω». Σὲ πῶς σημεῖο ἀναφερόμαστε ὅπως ἰδιαίτερος; Διαβάζουμε στὴν Ἑρμηνεία τοῦ Πηδαλίου: «Λέγοντας ὁ παρὼν Κανὼν, μάλιστα πιστῶν, θέλει ὅτι τὰ τέκνα οὐδὲ ἀπὸ τοὺς ἀπίστους ἢ αἰρετικούς αὐτῶν γονεῖς πρέπει νὰ ἀναχωροῦν, ἐὰν δὲν παρακινοῦν αὐτὰ πρὸς τὴν ἀπιστίαν καὶ αἵρεσιν...».

Κινούμενος σὲ ἴδιο μῆκος κύματος, καὶ πάλι ἀναφερόμενος σὲ αἰρετικούς καὶ ἀπίστους, ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, λέει μὲ τὸν θεόπνευστο λόγο

73. Πρβλ. «πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Ματθ. 28,19).

74. Τοὺς ὁποίους ἔχουμε γράψει σὲ σχετικὸ κεφάλαιο τοῦ βιβλίου μας *Ἡ Θεολογία τῆς Πολυπολιτισμικότητας στὴν Καινὴ Διαθήκη*.

75. ΑΓΑΠΙΟΥ ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ καὶ ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ, *Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηὸς τῆς μίας, ἁγίας, καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἧτοι ἅπαντες οἱ Ἱεροὶ καὶ Θεῖοι Κανόνες*, ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήναι 1957, σ. 402.

του: «Μή τοίνυν πρὸς ἐκείνους ἀγριαίνωμεν, μηδὲ θυμὸν προβαλλόμεθα, ἀλλὰ μετὰ ἐπιεικείας αὐτοῖς διαλεγώμεθα. Οὐδὲν γὰρ ἐπιεικείας καὶ πραότητος ἰσχυρότερον... Παρακαλῶ ... κατὰ δύναμιν τὴν ὑμετέραν πειραῖσθαι θεραπεύειν μετὰ προσηνείας καὶ ἐπιεικείας αὐτοῖς διαλεγόμενους...»⁷⁶.

Γενικότερες θέσεις τῆς Ποιμαντικῆς Θεολογίας γιὰ τὴν Πολυπολιτισμικότητα

Πιστεύουμε πὼς εἶναι χρήσιμο νὰ ἀναφερθοῦμε, ἐπιπλέον, σὲ κάποια γενικὰ συμπεράσματα ἀναφορικὰ μὲ τὴν Ποιμαντικὴ Θεολογία τῆς Πολυπολιτισμικότητας, ὅπως αὐτὰ προέκυψαν ἀπὸ τὴν ἔρευνά μας γιὰ τὴν Πολυπολιτισμικότητα στὴν Καινὴ Διαθήκη:

1. Ἡ Ἐκκλησία, μέσα ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη πιστεύει, κηρύττει καὶ διαδηλώνει πὼς ὁ κάθε ἄνθρωπος, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πολιτισμικὴ του ταυτότητα, ἔχει κάθε δικαίωμα ἔκφρασης καὶ εἶναι, τουλάχιστον ἀπέναντι στοῦ Θεοῦ καὶ μέσα στοῦ σώμα τῆς Ἐκκλησίας, ἀπόλυτα ἴσος μὲ ὅλους τοὺς ὑπόλοιπους.

2. Ἀκόμα κι αὐτοὶ ποὺ δὲν ταυτίζονται μὲ τὴν χριστιανικὴ διδασκαλία εἶναι ἀπόλυτα σεβαστοὶ καὶ ἀντιμετωπίζονται ὡς παιδιὰ τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὁμως βρίσκονται σὲ λάθος δρόμο.

3. Ἡ μόνη ἔνσταση καὶ ἀντίδραση ἀπὸ πλευρᾶς τῆς Ἐκκλησίας ἔρχεται ὅταν μὲ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο οἱ πολιτισμικά «ἄλλοι» ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς θρησκείας, ἔχουν πρόθεση νὰ φαλιδεύσουν τὸ μήνυμα τοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ ἀλλοτριώσουν τὴν ποιμνὴ Του.

4. Ἀκόμα καὶ τότε ὁμως ἢ πιὸ «βίαιη» ἀντίδραση εἶναι ἡ ἀπομάκρυνση ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἡ διακοπὴ τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὴν ἐλπίδα, πάντα, ὅτι θὰ ἐπιστρέψουν κάποτε στοῦ σώμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

5. Πέρα ἀπὸ καθετί, ἡ Ἐκκλησία μέσα ἀπὸ τὴ θεωρία ἀλλὰ καὶ τὴν πράξη τῆς δηλώνει μὲ κάθε εὐκαιρία ὅτι δὲν μισεῖ τὸν ἁμαρτωλὸ⁷⁷ ἀλλὰ τὴν ἁμαρτία

76. Migne, ΕΠ 48, 708 καὶ 718 (ἀπὸ τὸ περιοδικὸ *Ἐφημέριος* Ἀπρίλιος 2001, τ. 4, σ. 5).

77. Πρὸβλ. ΦΑΡΟΥ πάπα-ΦΙΛΟΘΕΟΥ, *Ἦθος Ἀηθες*, ἐκδ. Ἀκριτίας, Ἀθήνα 1998, σ. 95-98 στὸ κεφάλαιο «Ἐμεῖς» καὶ «Αὐτοί». Ὑποστηρίζοντας ὁ ἱερός ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ, ὅτι ὁ Χριστιανὸς πρέπει νὰ προσεύχεται γιὰ τὸν εἰδωλολάτρη καὶ τὸν αἰρετικὸ, ἀποκρούει τυχὸν ἀμφιβολίες λέγοντας: «Μὲ τὸ Διάβολο δὲν ἔχουμε τίποτα κοινό. Μὲ τοὺς ἀνθρώπους ὅλους πολλὰ ἔχουμε κοινά» (ἀπὸ τὴν Α' ὁμιλία, Κατὰ Ἀδριάντων).

καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτα ἄλλο πού νά ἐπιθυμῆ ἀπὸ τὸ νά σώσει τὸ ἀπολωλός, νά ἐπιστρέψῃ «ἀπὸ τὸ σκοτάδι στοῦ φῶς» ἀπὸ τὴν ἐξουσία τοῦ Σατανᾶ στοῦ Θεοῦ⁷⁸, καὶ νά ζήσει αἰώνια κοντὰ στοῦ Δημιουργοῦ του.

6. Ἡ Ἐκκλησία, στηριζόμενη στὴν Καινὴ Διαθήκη, δέχεται τὴ δυνατότητα ἀνάπτυξης καὶ διαφοροποίησης τῶν ἀνθρώπων, καθὼς ὁ καθένας εἶναι μοναδικό, αὐτοδημιουργούμενο καὶ δημιουργικό ὄν⁷⁹.

7. Γιὰ τὴν Ἐκκλησία τὸ πρόβλημα τῆς Πολυπολιτισμικότητας ἔχει λυθεῖ καθὼς περιέχει δύο παραμέτρους, πού ταυτίζονται μὲ τὴν ὑπαρξὴ Τῆς. Τὸ «ἀγαπήσεις Κύριον τὸν Θεὸ σου ἐν ὅλῃ τῇ καρδίᾳ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ ψυχῇ σου καὶ ἐν ὅλῃ τῇ διανοίᾳ σου» καὶ τὸ «ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν»⁸⁰. Ἄν αὐτὰ τὰ δύο τὰ συσχετίσουμε μὲ τὸ «εἶτε οὖν ἐσθίετε, εἶτε πίνετε, εἶτε τί ποιεῖτε, πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»⁸¹ καὶ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ «ἀγαπᾶτε ἀλλήλους»⁸², βλέπουμε καθαρὰ τίς βάσεις πάνω στίς ὁποῖες ἀναπτύσσεται καὶ ἡ Πολυπολιτισμικὴ Θεολογία τῆς Καινῆς Διαθήκης. Τὸ πλεονέκτημα, δηλαδή, καὶ τὰ ἰδιαίτερα προσόντα καὶ χαρακτηριστικά του καθενός, δὲν ἀποσκοποῦν στοῦ ἀτομικό, μόνο, καλὸ ἢ στὴν ὠφέλεια μίας ὁμάδας ἀλλὰ ἀνάγεται στοῦ Θεοῦ, ὥστε νά ἐξαγιάζεται παγκοσμιοποιούμενο καὶ νά ὠφελεῖ ἀποδιδόμενο στὸν καθένα «πλησίον».

8. Ἡ πολυπολιτισμικὴ θεολογία τῆς Ἐκκλησίας ἐμφανίζεται πλήρης καὶ ὀλοκληρωμένη. Κι αὐτὸ δὲν εἶναι δύσκολο νά διαπιστωθεῖ. Χρειάζεται μόνο ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ, πού καλύπτει ὅλο τὸ φάσμα τῶν σχέσεων του μὲ τὸν πλησίον, μὲ φορεῖς ἐξουσίας, ἀλλὰ καὶ μὲ κάθε κοινωνικὴ ὁμάδα, νά διαπνέεται μόνιμα καὶ νά προκύπτει διαρκῶς ἀπὸ τὴν Καινὴ Διαθήκη⁸³.

Ἐπίλογος

Ἡ Πολυπολιτισμικότητα ὡς χαρακτηριστικὸ τῶν σύγχρονων κοινωνιῶν ἐμφανίζεται σὰν ἡ πρώτη συνέπεια τῆς παγκοσμιοποίησης. Δὲν μπορούμε νά

78. Πράξ. 26,18.

79. Πρβλ. ΤΑΙΗΛΟΡ ΤΣΑΡΛΣ, *Πολυπολιτισμικότητα*, ἐκδ. Πόλις, Ἀθήνα 1997, σ. 43.

80. *Ματθ.* 22,37-40.

81. *Α΄ Κορ.* 10,31.

82. *Ἰω.* 13,34.

83. Πρβλ. *Α΄ Κορ.* 9,22: «Τοῖς πάσι γέγονα τὰ πάντα, ἵνα πάντως τινὰς σώσω».

τήν ἀρνηθοῦμε ἢ νὰ τὴν περιορίσουμε. Ἄλλωστε περιλαμβάνει κι ὅλους ἐμᾶς. Σὲ διαφορετικὴ περίπτωση, τὰ ἀντίμετρα ὑπαγορεύουν ἀπομόνωση καὶ περιχαράκωση σὲ ἓνα στενὰ ὀριοθετημένο κοινωνικὸ καὶ πολιτισμικὸ πλαίσιο. Σὲ φυσιολογικὲς, ὅμως, συνθῆκες ἀποδεχόμαστε τὴν Πολυπολιτισμικότητα ὡς γεγονός, τὴν μελετοῦμε καὶ τὴν ἀξιοποιοῦμε κατάλληλα γιὰ τὸ καλὸ τοῦ Ἄνθρωπου. Τὴν εὐκαιρία αὐτὴ μᾶς τὴν δίνει ἡ Ποιμαντικὴ Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη, καθὼς ἡ Ποιμαντικὴ Θεολογία τῆς Πολυπολιτισμικότητας ἀποτελεῖ πνευματικὴ ἐστία τῆς θρησκευτικῆς ἀνεκτικότητας.

Ὅσο αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ἡ κατάσταση αὐτὴ ἐπιτρέπεται νὰ μετατραπῆ σὲ κερκόπορτα, πού θὰ ἐπιτρέπει στὸ ὄνομα τῆς Πολυπολιτισμικότητας σὲ κάθε ἐχθρὸ τῆς ἐλεύθερης καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ προσπαθεῖ νὰ τὴν ἀλώσει, νὰ τὴν ἀλλοιώσει καὶ νὰ τὴν ἀλλοτριώσῃ.